

OULUN YLIOPISTO
UNIVERSITY of OULU

MUSTONEN SAARAMARI
VARHAISEN KIINTYMYSSUHTEEN JA LEIKIN MERKITYS LAPSEN SOSI-
AALISELLE KEHITYKSELLE

Kasvatuspsykologian kandidaatintyö
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Kasvatustieteiden koulutus
2016

Kasvatuspsykologian koulutus		Tekijä/Author Mustonen Saaramari	
Työn nimi/Title of thesis Varhaisen vuorovaikutuksen ja leikin merkitys lapsen sosiaaliselle kehitykselle			
Pääaine/Major subject Kasvatuspsykologia	Työn laji/Type of thesis (KK) kandidaatintyö	Aika/Year Marraskuu 2016	Sivumäärä/No. of pages 36
Tiivistelmä/Abstract <p>Kandidaatintyöni tavoitteena on selvittää, miten kiintymyssuhteella on merkitystä lapsen sosiaaliselle kehitykselle sekä miten leikki edesauttaa lapsen sosiaalisten taitojen kehitystä. Sosiaalisuus tarkoittaa sitä, että ihminen viihtyy sosiaalisissa tilanteissa muiden ihmisten kanssa. Sosiaalisuudessa korostuu emotionaalisen kiintymyssuhteen merkitys lapselle. Sosiaalisuus nähdään sosiaalisten taitojen pohjana. Sosiaaliset taidot ovat opittua käytöstä, joita lapselle tärkeät aikuiset ohjaavat. Ne ovat perusta onnistumiselle sosiaalisissa suhteissa.</p> <p>Varhainen vuorovaikutus muokkautuu varhaislapsuudessa lapsen ja aikuisen välille. Tällöin lapsi oppii vuorovaikutuksessa elämässä tarvittavia taitoja. Varhaisessa vuorovaikutuksessa olennaista on, miten lapsen ilmeisiin ja eleisiin vastataan sekä miten aikuinen osoittaa lapselle hoivaa. Varhainen vuorovaikutus toimii pohjana lapsen ja aikuisen välille syntyvälle kiintymyssuhteelle. Kiintymyssuhde ennustaa lapsen muodostamia käsityksiä sosiaalisesta maailmasta.</p> <p>Turvallinen kiintymyssuhde edesauttaa lapsen suotuisaa kehitystä. Tämä vaikuttaa lapsen sosiaalisten taitojen kehitykseen. Turvallisesti kiintyneet lapset ovat sosiaalisia ja empaattisia. Aikuisen kohtelu lasta kohtaan voi vaikuttaa lapsen sosiaalisiin taitoihin heikentävästi, mikä voi ilmetä esimerkiksi puutteina vuorovaikutuksessa. Turvattomasti kiintyneellä lapsella voi esiintyä sosiaalisia ongelmia ja aggressiivista käyttäytymistä. Lapselle saattaa muodostua kielteinen käsitys ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta.</p> <p>Leikki on aktiivista toimintaa. Leikillä on merkitystä lapsen terveelle kehitykselle ja itsetietoisuudelle. Leikki on välttämätöntä lapsen sosiaalisen kehityksen kannalta. Sen avulla lapsi pyrkii ymmärtämään sosiaalista maailmaa sekä luomaan käsityksiä itsestä ja muista. Leikki kehittää lapsen vuorovaikutustaitoja, sillä leikki on aina sosiaalista toimintaa.</p>			
Asiasanat/Keywords Kiintymyssuhde, Sosiaaliset taidot, Sosiaalisuus, Varhainen vuorovaikutus			

Sisällys

1	JOHDANTO.....	1
2	SOSIAALINEN VUOROVAIKUTUS.....	3
2.1	Sosiaalisuus.....	4
2.2	Sosiaaliset taidot ja niiden kehitys	5
3	VARHAINEN VUOROVAIKUTUS JA KIINTYMYSSUHDE	8
3.1	Varhaisen vuorovaikutuksen merkitys kiintymyssuhteen luomiselle	9
3.2	Turvallinen kiintymyssuhde.....	14
3.3	Turvaton kiintymyssuhde.....	15
3.4	Ujous ja aggressiivisuus sosiaalisessa vuorovaikutuksessa	19
4	LEIKIN MERKITYS SOSIAALISTEN TAITOJEN OPPIMISESSA.....	22
5	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	27
6	POHDINTA.....	30
	LÄHTEET	32

1 JOHDANTO

Tässä kandidaatin teoriatyössä keskityn tarkastelemaan kiintymyssuhteen laadun merkitystä lapsen sosiaaliselle kehitykselle sekä miten leikki ohjaa lapsen sosiaalisia taitoja. Tästä muotoutuu tutkimuskysymykseni: *miten varhaislapsuudessa muodostunut kiintymyssuhde ja leikki vaikuttavat lapsen sosiaaliseen kehitykseen?*

Työn alussa, luvussa 2, tarkastelen yleisesti sosiaalista vuorovaikutusta, minkä yhteydessä määrittelen sosiaalisuuden sekä sosiaaliset taidot käsitteinä. Keltikangas-Järvisen (2010) mukaan sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot ovat tärkeä osa lapsen sosiaalista kehitystä. Sosiaalisuus nähdään haluna olla vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa, kun taas sosiaaliset taidot kuvaavat ihmisen kykyä toimia eri tilanteissa (Keltikangas-Järvinen, 2010).

Kiintymyssuhde liitetään useasti lapsen sosiaaliseen kehitykseen ja sosiaalisten taitojen oppimiseen. Kiintymyssuhteen muodostumisen yhteydessä korostetaan varhaista vuorovaikutusta lapsen ja vanhemman välillä. Tämän pohjalta aiheeni rajautuu kiintymyssuhteen tarkasteluun, jonka yhteydessä tuon esille varhaisen vuorovaikutuksen merkityksen kiintymyssuhteen luonnin perustana. Nostan esille Bowlbyn (1969/1984) kiintymyssuhdeteorian sekä Ainstworthin (Ainstworthin ja Bowlbyn, 1991 sekä Bowlbyn, 1969/1984 mukaan) jaottelun kiintymyssuhteen laadusta. Kiintymyssuhteen laadulla on vaikutusta lapsen sosiaalisten taitojen kehitykselle sekä siihen, miten lapsi ilmaisee itseään erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa (Keltikangas-Järvinen, 2012; Rusanen, 2011).

Ainstworthin (Ainstworthin ja Bowlbyn, 1991 sekä Bowlbyn, 1969/1984 mukaan) luokittelun pohjalta tuon esille, miten turvallisesti kiintyneen lapsen sosiaaliset taidot kehittyvät sekä miten turvattomasti kiintyneen lapsen sosiaaliset taidot voivat olla rajoittuneet. Lapsen ja aikuisen välisen vuorovaikutuksen sekä lapselle muodostuvan kiintymyssuhteen nähdään olevan merkittäviä tekijöitä lapsen kehityksen kannalta (Ruoppila, 2003). Heikolla kiintymyssuhteella isään voi olla vaikutusta lapsen aggressiivisuuden syntyyn (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila, 2009). Kerron kiintymyssuhteen merkityksestä sosiaalisten kehityksen vaikeuksien synnyssä, minkä yhteydessä nostan esille lapsen ujouden temperamenttipiirteenä ja aggressiivisuuden sosiaalisten taitojen puutteena. Tuon esille, mitkä tekijät vaikuttavat ujouden ja aggressiivisuuden syntyyn sekä miten näitä piirteitä omaavia lapsia voidaan tukea.

Kiintymyssuhteen lisäksi toinen tarkastelun kohteeni, lapsen sosiaaliseen kehitykseen vaikuttavana tekijänä, on leikki. Aiheeni rajautuu kiintymyssuhteen ja leikin tarkasteluun, sillä kiintymyssuhteessa lapsi toimii vuorovaikutuksessa vanhemman kanssa toisin kuin leikissä lapsi opettelee taitojaan vertaisten kanssa. Kiintymyksen kohteelta lapsi odottaa hoivaa, kun taas leikkikaverilta samanvertaista toimintaa (Rusanen, 2011). Nostan esille, kuinka leikki tukee lapsen sosiaalisten taitojen oppimista. Kiintymyssuhteen laadulla on merkitystä siihen, millaiset valmiudet lapsi saa toimiakseen vuorovaikutuksessa muiden lasten kanssa (Keltikangas-Järvinen, 2012). Tuon esille myös sen, mitkä tekijät vaikuttavat siihen, että lapsi pääsee osaksi leikkiä.

2 SOSIAALINEN VUOROVAIKUTUS

Vuorovaikutuksen oppiminen alkaa jo syntymästä, jolloin lapsi on kontaktinhaluinen ja sosiaalinen olento, joka kaipaa toisen ihmisen seuraa (Kauppila, 2005; Keltikangas-Järvinen, 2002). Jo vauvaiässä sosiaalinen lapsi osoittaa kiinnostusta muita ihmisiä kohtaan, esimerkiksi katseellaan, hymyllään ja eleillään sekä liikehtimällä ja äänтелеillä (Keltikangas-Järvinen, 2010; Wahlman-Neuvonen & Hannonen, 2015). Sosiaalinen vuorovaikutus on ihmisten välistä toimintaa erilaisissa ympäristöissä (Kauppila, 2005).

Sosiaalisen lapsen on helppo toimia ja leikkiä uudessa porukassa, sillä hän hakeutuu usein leikkimään muiden lasten kanssa. Lapsen sosiaalisuus on siis riippuvainen hänen synnynäisestä temperamentista (Keltikangas-Järvinen, 2010) sekä sillä on vaikutusta siihen, miten lapsi reagoi ja viestii ärsykkeisiin (Wahlman-Neuvonen & Hannonen, 2015). Sosiaalisesti taitavat lapset ovat usein suosittuja toveripiirissään sekä heidän on helppo solmia ystävyys-suhteita ja ylläpitää niitä kahdenkeskisessä kanssakäymisessä ja ryhmätilanteissa (Nurmi ym., 2009). Heikura-Pulkinen ja Kujanpää (2006) sekä Salmivalli (2005) mainitsevat, että sosiaalisesti taitavaa käyttäytymistä on sellainen, mikä konkreettisissa tilanteissa johtaa positiivisiin sosiaalisiin seuraamuksiin. Esimerkiksi lapsella leikkiin pääseminen tai ystävyys-suhteiden syntyminen (Heikura-Pulkinen & Kujanpää, 2006; Salmivalli, 2005).

Lapset omaksuvat vuorovaikutustaitoja yhdessä hoitajan ja perheenjäsenten kanssa, jotka ohjaavat lapsen vuorovaikutustaitoja. Nämä varhaiset vuorovaikutuskokemukset luovat pohjan lapsen myöhemmin tapahtuvalle kommunikoinnin oppimiselle (Kauppila, 2005). Mattila (2011) korostaa, että kaikki hyvät kohtaamiset ovat lapselle tärkeitä, sillä hän oppii niistä, minkälainen hän on, minkälaisia muut ihmiset ovat, miten ihmisten kesken toimitaan sekä onko yhteisö luotettava ja kantaako elämä. Kohtaamiset, jotka eivät arvosta lasta tai jotka herättävät turvattomuutta lapsessa vaikeuttavat lapsen hyvää elämää (Mattila, 2011). Myös Kauppila (2005) tuo esille, että lapsi tarvitsee palkitsevia kokemuksia vuorovaikutuksesta aikuisten kanssa. Tämä auttaa lapsen minäkuvan ja itseluottamuksen kehittymistä (Kauppila, 2005). Lummelahti (2004) mainitsee, että itsetunto toimii perustana yksilön sosiaaliselle ja emotionaalillemme käyttäytymiselle. Lapsen tulee hyväksyä itsensä, jotta hän voi hyväksyä muita ihmisiä, tuntea myötätuntoa tai luoda vuorovaikutussuhteita (Lummelahti, 2004).

Kun tarkastellaan lasten sosiaalisia suhteita Lehtinen (2000) painottaa, että tärkeää on näiden suhteiden sosiaaliset seuraukset yksilölle, yhteisölle ja yhteiskunnalla. Näitä tarkastelemalla

esiin nousee tapoja, joilla lapset järjestävät, muokkaavat ja rakentavat omaa sekä muiden välistä elämää vuorovaikutuksessa. Osallistuminen ja oman aseman rakentaminen sosiaalisissa tilanteissa on merkityksellistä lapsille, sillä he pyrkivät saamaan arkielämää hallintaansa sekä jakamaan sitä ja siihen liittyvää hallintaa keskenään (Lehtinen, 2000).

Kauppila (2005) kertoo sosiaalisten suhteiden ja sosiaalisten taitojen olevan osa sosiaalista vuorovaikutusta. Sosiaaliset suhteet ovat erilaisia laadullisia piirteitä, kun taas sosiaaliset taidot nähdään yhteistoimintataitoina eli sosiokognitiivisina ihmisen tiedollisina taitoina, jotka liittyvät sosiaalisten tilanteiden tiedolliseen hallintaan. Sosiaaliset taidot sisältävät eri vuorovaikutuksen muotoja, toisin kuin sosiaaliset suhteet ovat vuorovaikutuksen luonne (Kauppila, 2005). Tuomelan & Mäkelän (2011) mukaan sosiaalinen toiminta on toimintaa, joka edellyttää sosiaalisia konstruktioita. Toiminta esimerkiksi konfliktitilanteissa on myös sosiaalista toimintaa siinä mielessä, että toiminnassa on otettava toiset ja erityisesti toisten toiminta huomioon saavuttaakseen omalla toiminnalla optimaalisen lopputuloksen (Tuomela & Mäkelä, 2011).

2.1 Sosiaalisuus

Keltikangas-Järvisen (2010) mukaan sosiaalisuus on synnynnäinen temperamenttipiirre, jolloin ihminen viihtyy muiden ihmisten seurassa. Sosiaalisuus tarkoittaa sitä, miten paljon emotionaaliset kiintymyssuhteet merkitsevät lapselle. Sosiaalisuudessa korostuu se, miten paljon muiden ihmisten antama arvostus ja kiitos säätelevät lapsen käytöstään sekä miten voimakkaasti lapsi haluaa ylläpitää sellaista käytöstä, joka aikaan saa sen, että hänestä pidetään (Keltikangas-Järvinen, 2010).

Sosiaalisuus on (Keltikangas-Järvisen, 2011 mukaan) seurallisuutta, joka ilmenee kiinnostuksena muita ihmisiä kohtaan. Lapset lähestyvät uusia ihmisiä aktiivisesti ja tekevät tuttavuutta. Sosiaalisuus edesauttaa sosiaalisia taitoja, jotka voidaan opettaa kaikille lapsille (Keltikangas-Järvinen, 2010). Jotta lapsi voi olla sosiaalisesti sujuva, lapsen tulee pystyä havainnoimaan toisten ihmisten viestejä sekä tehdä havaintojen perusteella oletuksia heidän aikomuksistaan ja motiiveistaan (Aro & Adenius-Jokivuori, 2001).

Keltikangas-Järvinen (2010) korostaa, kuinka tärkeää lapsen kannustaminen ja huomioiminen ovat, erityisesti, jos lapsen sosiaalisuus on matala. Jos aikuiset lähestyvät lasta ja hän ei ota kontaktia tai vastaa, myös aikuinen saattaa menettää mielenkiintonsa lapseen. Lapsen

tukeminen näissä tilanteissa on tärkeää, jotta hänen minäkuvansa ei heikenny entisestään. Lapsen tulee saada onnistumisen tunteita sosiaalisista tilanteista, jotta hän pystyy avautumaan enemmän. Jos lapsen sosiaalisuus on matala, ei hän myöskään halua tutustua uusiin ihmisiin, sillä kohtaamiset ihmisten kanssa tuottavat hänelle mielipahaa sekä epäonnistumisen ja huonouden tunteita. Tällöin lapsen voi olla vaikea näyttää kiinnostumisen tunteitaan (Keltikangas-Järvinen, 2010).

Keltikangas-Järvinen (2010) mainitsee, että lapsen hyvään kehitykseen ei vaikuta pelkästään lapsen oma sosiaalisuus, vaan myös se, miten aikuiset vastaavat tähän sosiaalisuuteen. Kehityksen kannalta tärkeää on esimerkiksi, että hänen hymyynsä vastataan hymyllä. Näin lapsi oppii, miten toisten kanssa ollaan vuorovaikutuksessa. Lapsen minä kuva muodostuu ja itsetunto kehittyy. Ympäristö suhtautuu lapseen sosiaalisesti ihailemalla ja kannustamalla, jos lapsi on sosiaalinen. Tämä edesauttaa lapsen suotuista kehitystä (Keltikangas-Järvinen, 2010).

2.2 Sosiaaliset taidot ja niiden kehitys

Sosiaaliset taidot ovat sosiaalisesti hyväksyttävää opittua käyttäytymistä, joka luo edellytykset ihmisen rakentavaan vuorovaikutukseen toisten kanssa (Kauppila, 2005). Keltikangas-Järvinen (2010) kuvaa ne opituiksi taidoiksi, mitkä tarkoittavat ihmisen selviytymistä sosiaalisissa tilanteissa (Keltikangas-Järvinen, 2010). Nurmi ym. (2009) taas kertovat sosiaalisten taitojen olevan sellaisia valmiuksia, joiden avulla lapsi pystyy ratkaisemaan ongelmia ja saavuttamaan henkilökohtaisia päämääriään siten, että päädytään positiivisiin seurauksiin sosiaalisissa tilanteissa (Nurmi ym., 2009). Kauppila (2005) tuo esille, että tällainen käyttäytyminen tuottaa positiivisia tuloksia ja auttaa välttämään negatiivisia seurauksia. Sosiaaliset taidot ovat hyvin erilaisia ihmisen iästä riippuen (Kauppila, 2005). Sosiaaliset taidot kuvastavat lapsen persoonaa laajemmin (Keltikangas-Järvinen, 2010). Osa sosiaalisia taitoja on myös kyky kuunnella ja toimia järkevien ohjeiden mukaisesti (Kauppila, 2005).

Aro & Adenius-Jokivuori (2001) kertovat sosiaalisten taitojen olevan oppimisen ja kehityksen tulosta. Lähtökohtana on lapsen varhaiset vuorovaikutus- ja tunnekokemukset läheisten ihmisten kanssa (Aro & Adenius-Jokivuori, 2001). Lapsen sosiaalisten taitojen omaksumiseen vaikuttavat vanhempien ja perheen vuorovaikutusmallit (Nurmi ym., 2009). Kauppila (2005) kuvaa, että sosiaaliset taidot ovat opittuja taitoja, joita vanhempien tulee ohjata. So-

siaaliset taidot kehittyvät aikaisemman kokemuksen ja opitun perusteella sekä käyttäytymisestä saadun palautteen perusteella (Kauppila, 2005). Salmivalli (2005) mainitsee sosiaalisten taitojen käsitteen kritisoinnin, sillä se usein sekoittaa keskenään taidot ja muiden odotuksiin mukautumisen. Hän pohtiikin, omaako sosiaalisesti taitava taidon vai onko käyttäytyminen vain sopeutumista aikuisten odotuksiin (Salmivalli, 2005).

Sosiaaliset taidot (Kauppilan, 2005 mukaan) kuuluvat sosiaalisen kompetenssin alueeseen, johon sisältyy taidot ihmisen sopeutumisesta. Sosiaaliseen kompetenssiin kuuluvat ihmisen sopeutunut käyttäytyminen ja sosiaaliset taidot (Kauppila, 2005). Keltikangas-Järvinen (2012) kuvaa turvallista kiintymyssuhdetta suhteeksi, jossa lapsi pystyy rakentamaan minuuden käsitystä, josta seuraavat itsekontrolli ja tunteiden säätely. Nämä ovat myös sosiaalisen kompetenssin osatekijöitä (Keltikangas-Järvinen, 2012).

Nurmi ym. (2009) sekä Keltikangas-Järvinen (2010) tuovat esille empatiakyvyn osana sosiaalisia taitoja. Keltikangas-Järvinen (2010) nostaa esille myös *sympatian* eli kyvyn tuntea esimerkiksi sääliä tai myötätuntoa. Tämä tarkoittaa sitä, että toisten ihmisten kokemukset herättävät ihmisessä emootioita eli tunteita (Keltikangas-Järvinen, 2010). Empatia on ymmärtävää vuorovaikutusta toisen ihmisen kanssa (Kauppila, 2005). Sillä tarkoitetaan kykyä tehdä havaintoja toisten tunteista, ajatuksista ja aikomuksista (Kauppila, 2005; Nurmi ym., 2009) sekä kykyä asettua toisen asemaan (Keltikangas-Järvinen, 2010). Esille nousee kyky arvostaa ja kunnioittaa muita, kyky ottaa huomioon muiden oikeudet sekä kyky käyttäytyä sovittujen säättöjen mukaan (Keltikangas-Järvinen, 2010). Lapsen tulee myös ymmärtää omia tunteitaan sekä pystyä ilmaisemaan niitä suotuisalla tavalla (Nurmi ym., 2009). Empatian oppiminen on sosiaalisen vuorovaikutuksen oppimista (Kauppila, 2005).

Aro & Adenius-Jokivuori (2001), Kauppila (2005) sekä Salmivalli (2005) jakavat sosiaaliset taidot sanallisiin (kielelliset) ja sanattomiin taitoihin (ei-kielelliset) (Aro & Adenius-Jokivuori, 2001; Kauppila, 2005; Salmivalli, 2005), joka tarkoittaa esimerkiksi taitoa mennä mukaan toisten leikkiin (Aro & Adenius-Jokivuori, 2001). Kauppila (2005) kuvaa sanallisia taitoja taitona ilmaista omia mielipiteitään sekä taitoa tehdä valintoja sosiaalisissa tilanteissa. Lapselle kehittyy kyky aloittaa keskusteluja. Sanattomat sosiaaliset taidot sisältävät mielenkiinnon kohdistamisen ja osoittamisen toisille sekä kuuntelemisen, katsomisen ja eläytymisen toisten lasten kanssa (Kauppila, 2005).

Lapsi tarvitsee kykyä toteuttaa ja soveltaa taitojaan oikein ja oikeissa tilanteissa (Aro & Adenius-Jokivuori, 2001). Sosiaalisten taitojen puute voi aiheuttaa erilaisia vaikeuksia, kuten

pelkoa, ulkopuolisuuden tunnetta, psykosomaattisia oireita ja kyvyttömyyttä ratkaista ongelmia (Heikura-Pulkkinen & Kujanpää, 2006). Sosiaalisten taitojen hallinta ja oppiminen luovat perustan myöhempään onnistumiseen sosiaalisissa suhteissa (Kauppila, 2005).

Heikura-Pulkkinen & Kujanpää (2006) nostavat esille vuorovaikutustaidot osana sosiaalisia taitoja. Kun lapsi opettelee sosiaalisia taitoja, harjaantuvat hänellä myös vuorovaikutus- ja tunteiden tunnistamisen taidot sekä kyky toimia sosiaalisissa tilanteissa. Eri toiminta-alueet tukevat sosiaalisten taitojen oppimista ja päinvastoin. Vuorovaikutuksessa lapsi kohtaa toisen ihmisen omalla tavallaan, joko aktiivisesti tai ujommin. Lapsi oppii vuorovaikutustaitoja mallioppimisen kautta (Heikura-Pulkkinen & Kujanpää, 2006).

Kauppila (2005) kertoo, että leikki voi ohjata lapsen sosiaalisten taitojen oppimista. Lapsi voi kuvailla tiettyjä sosiaalisia tilanteita esimerkiksi piirtämällä. Lapset oppivat sosiaalisia taitoja yhdessä muiden lasten ja vanhempien kanssa (Kauppila, 2005). Leikki on lasten luontainen tapa harjoitella vuorovaikutussuhteita ja -tapoja (Aro & Adenius-Jokivuori, 2001). Lapsille kehittyy varhain mahdollisuus leikkiä roolipelejä ja matkia toisten käyttäytymistä. (Kauppila, 2005). Tarkastelen luvussa 4 leikin merkitystä ja sen vaikutusta lasten sosiaalisten taitojen oppimiselle.

3 VARHAINEN VUOROVAIKUTUS JA KIINTYMYSSUHDE

Varhaisessa vuorovaikutuksessa Lyytisen ja Korkeakankaan (1997) mukaan korostuvat katseet, eleet, ilmeet ja ääntelyt. Lapsen ja hoitajan toiminnot täydentävät toisiaan ja näin muodostuu vuorovaikutuksen perusrakenne. Vuorovaikutustilanteessa tarkoituksena on viestiä toiselle omasta tunnetilasta tai suhtautumisesta toiseen osapuoleen ja hänen reaktioihinsa (Lyytinen & Korkeakangas, 1997). Kiintymyssuhde muodostuu lapsen ja vanhemman välille varhaisessa vuorovaikutuksessa (Bowlby, 1969/1984; Bowlby, 1973; Keltikangas-Järvinen, 2012). Lapsi kiintyy aikuisiin, jotka hoivaavat häntä, kun hoiva täyttää tietyt ehdot (Rusanen, 2011). Kiintymys tarkoittaa tunnesidettä, mikä muodostuu lapsen ja hoivaavan turvallisen aikuisen välille (Keltikangas-Järvinen, 2012; Rusanen, 2011).

Kiintymyssuhdeteoria on englantilaisen psykiatrin ja psykoanalyytikon Bowlbyn ajattelua (esim. Broberg ym., 2005; Sinkkonen, 2004; Rusanen, 2011; Tirkkonen, 2015), jossa psykoanalyysin periaatteet yhdistyvät havaintoihin eläinten leimautumisesta (Bowlby 1969/1984; Bowlby, 1973; Sinkkonen, 2004). Kiintymyssuhteen tavoitteena on luoda lapselle turva, hoiva ja läheisyys häntä kuormittavissa ja uhkaavissa tilanteissa (Bowlby 1969/1984; Nyman, Näntö & Sandroos, 2000). Kiintymyssuhde teoriassa yhdistyy Bowlbyn ja Ainsworthin ajattelu siitä, miten varhainen vuorovaikutus äidin ja vauvan välillä näkyy myöhemmässä sosiaali-emotionaalisessa kehityksessä (Ainsworth & Bowlby, 1991; Tirkkonen, 2015).

Mary Ainsworthin havainnot ja hänen kehittämä vieras tilanne -menetelmät ovat kiintymyssuhteiden luokittelun perustana (Bowlby, 1969/1984; Sinkkonen, 2004). Tirkkosen (2015) mukaan Ainsworthin tehtävänä oli tutkia Bowlbyn teoriaa empiirisesti. Kiintymyksen luokittelu perustuu lapsen varhaiseen käyttäytymiseen lapselle oudoissa tilanteissa (Tirkkonen, 2015). Tämän avulla on tutkittu ja analysoitu äidin ja lapsen välistä vuorovaikutusta sekä hoivan laadun merkitystä Bowlbyn kiintymyssuhdeteorian näkökulmasta (esim. Broberg ym., 2005; Lyytinen & Korkeakangas, 1997; Sinkkonen, 2001; Vilkkö-Riihelä & Laine, 2005). Tarkastelun kohteena on muun muassa lapsen suhtautuminen läheiseen fyysiseen kontaktiin, käyttäytymiseen ruokintatilanteissa, tapaa reagoida lapsen itkuun, kykyä tulkita lapsen viestejä sekä käyttäytymistä ero- ja jälleen kohtaamistilanteissa (Bowlby, 1969/1984; Vilkkö-Riihelä & Laine, 2005).

Sinkkonen (2001) tuo esille, että Ainsworth loi tutkimusmenetelmän, jonka avulla pystytään määrittämään alle vuoden ikäisen lapsen kiintymyssuhteen laatu (Sinkkonen, 2001). Tämä arvioi kiintymyksen ja ympäristön tarkastelun haluisuuden välistä tasapainoa lapselle stressaavassa tilanteessa (Tirkkonen, 2015). Vilkko-Riihelä ja Laine (2005) tuovat esille Ainsworthin äiti-lapsi-suhde tutkimuksen, joka suoritettiin 24 minuutin jaksoissa, joissa seurattiin lapsen käyttäytymistä äidin ja vieraan aikuisen seurassa. Tilanne muuttui aina 3 minuutin välein. Ensin äiti poistui, jolloin lapsen reagointia äidin poistumiseen ja paluuseen tarkkailtiin. Tutkimuksessa tarkkailtiin myös vieraan aikuisen poistumista ja palaamista sekä lapsen täydellistä yksinjäämistä (Vilkko-Riihelä & Laine, 2005). Tämän tutkimuksen pohjalta lapsen kiintymyssuhteet voidaan jakaa turvalliseen ja turvattomiin (esim. Ainsworth & Bowlby, 1991; Bowlby, 1969/1984; Broberg ym., 2005; Sinkkonen, 2004; Vilkkö-Riihelä ja Laine, 2005). Turvallinen ja turvaton -käsitteet kuvaavat lapsen käsitystä hoitajan saataavuudesta silloin, kun hän sitä tarvitsee sekä lapsen käyttäytymistä hoitajan avunannosta (Tirkkonen, 2015). Turvattomat kiintymyssuhteet voidaan jakaa edelleen välttelevään ja riskitietoiseen kiintymiseen (Broberg ym., 2005; Sinkkonen, 2004). Kuvaan tarkemmin turvallista ja turvattomia kiintymyssuhteita myöhemmin työssäni.

3.1 Varhaisen vuorovaikutuksen merkitys kiintymyssuhteen luomiselle

Wahlman-Neuvosen & Hannosen (2015) korostavat, että vanhemman ja lapsen välille muodostuu suhde jo raskausaikana. Raskausajan mielikuvat ovat pysyviä ja ennustavat myöhempää suhdetta lapseen (Wahlman-Neuvonen & Hannonen, 2015). Pienen vauvan ja vanhemman välinen vuorovaikutus on molemminpuoliseen säätelyyn ja vaihtoon perustuva sosiaalinen suhde (Lyytinen & Korhonen, 1997). Wahlman-Neuvonen & Hannonen (2015) tuovat esille, että vauvaiässä vuorovaikutus on lapsen henkiinjäämisen ehto. Vuorovaikutuksen kehittymiseen vaikuttavat monta lapseen, vanhempaan ja ympäristöön vaikuttavaa tekijää (Wahlman-Neuvonen & Hannonen, 2015).

Bowlby (1969/1984) korostaa, että lapsen hymyillessä tapahtuu paljon, mikä ohjaa lapsen tulevaa sosiaalista vuorovaikutusta. Lapsi heiluttaa käsiään, liikehtii jaloillaan ja jokeltaa. Nämä ovat esimerkkejä lapsen sosiaalisesta käyttäytymisestä (Bowlby, 1969/1984). Lapsella kehittyy heti syntyessään taitoja, esimerkiksi kasvojen katselu, hymyileminen ja ääntely, joilla hän pystyy kommunikoimaan aikuisten kanssa. Aikuisten tulee tukea näitä lapsen

keinoja kommunikoida ympäröivän maailman kanssa, jotta lapsen kehitys ja kasvu mahdollistuisi mahdollisimman monipuolisesti (Lapsen vuorovaikutustaidot kehittyvät ja muuttuvat).

Lapsen varhaisen vuorovaikutuksen yksi ensimmäisistä merkeistä on hymy (Bowlby, 1969/1984; Cole, R.Cole & Lightfoot, 2005; Nurmi ym., 2009). Hymy on lähtökohta kommunikaation ja kielen oppimisen myöhemmälle kehitykselle (Nurmi ym., 2009). Cole ym. (2005), Brockman (2015) sekä Vilkkö-Riihelä ja Laine (2005) sekä kertovat, että refleksi-hymyn avulla lapsi pyrkii vetoamaan hoivaajan tunteisiin ja näin takaamaan oman turvallisuuden. Refleksi-hymy toimii eräänlaisena selviytymiskeinona (Cole ym., 2005; Brockman, 2015; Vilkkö-Riihelä & Laine, 2005). Vauvan sosiaalinen hymy (Cole ym., 2005 mukaan) kehittyy 2½-3 kuukauden ikäisenä. Se on reagointia ulkoa tuleviin ärsykkeisiin hymyn avulla. Lapsi siis havaitsee toisten ihmisten hymyt ja vastaa siihen vastavuoroisesti hymyllä. Lapsi odottaa, että hänen eleisiin, ilmeisiin ja ääntelyihin vastataan. Tämä kehittää lapsen sosiaalisia taitoja (Cole ym., 2005; Lapsen ja vanhemman varhainen vuorovaikutus).

Colen ym. (2005) sekä Vilkkö-Riihelän ja Laineen (2005) mukaan sosiaalisen hymyn avulla lapsi pyrkii luomaan kontaktia hoitajiinsa. Tämä on ensimmäinen merkki vauvan ja vanhempien vuorovaikutussuhteen kehittymisestä ja syvenemisestä (Cole ym., 2005; Vilkkö-Riihelä & Laine, 2005) Hymyily saa aikaan vastavuoroisuutta hoivasuhteessa (Nurmi ym., 2009). On tärkeää, että lapsen ja aikuisen välillä on ehjä vuorovaikutus (lapsen ja vanhemman varhainen vuorovaikutus).

Keltikangas-Järvisen (2012) nostaa esille, että lapsi kehittyy kolmen ensimmäisen ikävuo-den aikana monipuolisesti ja nopeasti. Lapsi oppii eri taitoja, kuten mielialojen säätelyä ja käytöksen kontrolloimista. Lapsen sosiaaliseen vuorovaikutukseen vaikuttavat emootioiden hallinta, mielialan säätely ja itsekontrolli (Keltikangas-Järvinen, 2012). Lapsi suuntautuu ympäristöönsä ja pyrkii tutkimaan sitä sekä olemaan vuorovaikutuksessa häntä hoitavien aikuisten kanssa (Nurmi ym., 2009). Eri taitojen oppimiseen lapsi tarvitsee hoitajan läheistä vuorovaikutusta (Keltikangas-Järvinen, 2012; Rusanen, 2011).

Kiintymyssuhteen pohjalla on ajatus ihmisestä sosiaalisena eläimenä, joka ei pysty elämään ilman muita ihmisiä (Broberg, Almqvist & Tjus, 2005). Kiintymyssuhdeteoriassa korostuu varhaisten ihmissuhteiden merkitys lapsen myöhemmälle kehitykselle (Sinkkonen & Kalland, 2001). Kiintymyssuhteen muodostuminen on ensisijaista, koska aikuisen läheisyys on vauvalle välttämätöntä ja lapsella on synnynnäinen tarve suuntautua toista ihmistä kohti

(Sinkkonen, 2004). Lapsi tarvitsee yksilöllistä hoivaa, huomaa, kannustusta ja tukea paljon ja pitkään (Rusanen, 2011). Kiintymyssuhde on välttämätöntä ihmisen henkiinjäämisen kannalta (Nyman ym., 2000).

Kiintymyssuhteen perustana on vuorovaikutuksen ja hoivan laatu vauvaiässä (Wahlman-Neuvonen & Hannonen, 2015). Kiintymyssuhdeteorian mukaan aikuisen tulisi luoda sellainen ilmapiiri, jossa lapsi tuntee pystyvänsä saamaan aikuiselta tukea tilanteesta riippumatta (Rusanen, 2011). Vanhemman tulee asettaa lapselle rajoja, mutta osoittaa myös myönteisiä tunteita (Ruoppila, 2003). Lapselle tulee taata perusturvallisuus ja luottamuksen kokemus. Tämä heijastuu myöhempiin ihmissuhteisiin sekä auttaa lasta uskaltamaan tutkia ympäristöä, osallistumaan leikkeihin ja oppimaan uutta (Rusanen, 2011). Tutkimuksissa on käynyt ilmi, että vanhempien ja lapsen välisellä kiintymyssuhteella on merkitystä myöhemmin sosiaalisten suhteiden solmimisessa ja ylläpitämisessä (Ruoppila, 2003).

Bowlby (1969/1984) korostaa varhaislapsuudessa muodostuneiden kiintymyssuhteiden olevan melko pysyviä läpi elämän. Lapsen kiintymisen suhde varhaislapsuudessa ennustaa lapsen myöhempää sopeutumista ja tunne-elämän tasapainoa (Bowlby, 1969/1984). Kiintymyssuhteella on vaikutusta lapsen minän kehittymiseen, emotionaaliseen, sosiaaliseen ja älylliseen kehitykseen (Keltikangas-Järvinen, 2012; Rusanen, 2011).

Kiintymyssuhteen laatu vaihtelee lapsen saaman hoivan ja huolenpidon mukaan (Bowlby, 1969/1984; Nurmi ym., 2012). Wahlman-Neuvonen & Hannonen (2015) tuovat esille, että turvalliseen kiintymyssuhteen syntyyn vaikuttaa vanhemman sensitiivisyys ja responsiivisuus. Vanhemman tulee huomioida lapsen yksilölliset ominaisuudet ja tarpeet, ja sovittaa oma toiminta sen mukaisesti. Näin lapsen on mahdollista oppia asioiden tai tapahtumien syy-seuraussuhteita ja kokea voivansa vaikuttaa niihin (Wahlman-Neuvonen & Hannonen, 2015). Lapsen hyvä kehitys on riippuvainen lapselle tärkeiden aikuisten pysyvyydestä ja todellisesta läsnäolosta päivittäisessä elämässä (Rusanen, 2011).

Varhaisissa ihmissuhteissa opitut sisäiset mallit läheisyydestä, turvasta ja omasta arvosta vaikuttavat siihen, miten lapsi vastaa kehityshaasteisiin ja toimii uusissa tilanteissa (Nurmi ym., 2009). Vanhemman emotionaalinen läsnäolo ja kannustus vahvistavat lapsen turvallisuuden tunnetta sekä rohkaisee lasta tutkimaan ympäristöään myös stressitilanteissa (Lyytinen & Korkiakangas, 1997; Nurmi ym., 2009). Positiivisilla varhaisilla sosiaalisilla kokemuksilla on tärkeä merkitys lapsen emotionaalisen itsesäätelyn ja myönteisen itsetunnon rakentumisen kannalta (Nurmi ym., 2009).

Lapsen signaalit tulee havaita ajoissa ja tulkita oikein (Rusanen, 2011). Lyytisen ja Kor-kiakankaan (1997) mukaan vanhemman tulee reagoida lapsen viesteihin johdonmukaisesti ja sensitiivisesti, jotta lapsi pystyy tunnistamaan omia tarpeitaan ja tunnetilojaan. Tällöin lapsi saa kokemuksen siitä, että tunteittensa ja kokemuksiensa viestittäminen toisille ihmi-sille on hyväksyttävää (Lyytinen & Korkiakangas, 1997). Rusanen (2011) korostaa, että vuo-rovaikutuksen tulisi olla sellainen, josta molemmat osapuolet hyötyvät ja saavat iloa. On tärkeää, että kiintymys on turvallinen, sillä turvaton lapsi ei pysty keskittymään esimerkiksi leikkimiseen, koska hän joutuu olemaan varuillaan ja etsimään turvallisuutta (Rusanen, 2011).

Kiintymyssuhde toimii vuorovaikutuksen mallina, joka lapsen tulisi sisäistää (Salmivalli, 2005). Lapsen ja hoitajan vastavuoroinen suhde (Nurmen ym., 2009 mukaan) muotoutuu lapsen kiinnittymisestä vanhempaan ja vanhemman kiintymisestä lapseen. Varhaisissa ih-missuhteissa opitut sisäiset mallit läheisyydestä, turvasta ja omasta arvosta vaikuttavat sii-hen, miten lapsi vastaa kehityshaasteisiin ja toimii uusissa tilanteissa. Vanhemman emotio-naalinen läsnäolo ja kannustus vahvistavat lapsen turvallisuuden tunnetta sekä rohkaisevat lasta tutkimaan ympäristöään myös stressitilanteissa (Nurmi ym., 2009).

Lapsen ja häntä hoitavan vanhemman kiinteä tunneside vaikuttaa lapsen tasapainoiseen ke-hitykseen positiivisesti (Vilkko-Riihelä & Laine, 2005). Nyman ym. (2000) tuovat esille, että lapsi pyrkii olemaan sellaisessa vuorovaikutuksessa, mikä mahdollistaa turvallisuuden tunteen kiintymyssuhteessa. Tämän pohjalta lapselle muodostuu kiintymysmalli, joka orga-nisoi informaation prosessointia ja ihmissuhteiden kokemista (Nyman ym., 2000). Vanhem-man (Lyytisen ja Korkiakankaan, 1997 mukaan) etäisyydellä lapsen kasvoista ja vuorovai-kutuselementtien yksinkertaisuudella, hitaalla tempolla ja toistavalla rytmillä on havaittu olevan positiivista vaikutusta lapsen tehokkaan oppimisen kannalta. Vanhemman toiminnat auttavat varhaisen kommunikaation ja kiintymyssuhteen muodostumisessa. Tätä voidaan kutsua intuitiiviseksi vanhemmuudeksi (Lyytinen & Korkiakangas, 1997).

Kiintymyksellä on merkitystä ihmisen kehitykselle sekä varhaislapsuudessa koetuilla eroilla, kaltoin kohtelulla ja laiminlyönnillä voi olla vaikutusta myöhempään kehitykseen (Broberg ym., 2005). Raskausajan fyysiset ja psyykkiset muutokset saattavat altistaa lasta monenlaisille varhaisen vuorovaikutuksen häiriöille. Äidin elämäntilanteeseen ja hyvinvoin-tiin liittyvät tekijät voivat näkyä myöhemmin kiintymyssuhteen luomisessa (Wahlman-Neu-

vonon & Hannonen, 2015). Wahlberg (2004) tuo esille myös, että varhaiset ihmissuhdekemukset vaikuttavat lapsen persoonallisuuden kehitykseen ja voivat ilmetä esimerkiksi häiriökäyttäytymisenä. Lapsen kokemat kasvatukselliset toimenpiteet, arvostus ja välittäminen vaikuttavat lapsen myöhempään käyttäytymiseen. Lapsen persoonallisuuden kehittymisen kannalta tärkeää on, että lapsella on huolehtiva, turvaa tuova, tarpeita tyydyttävä, hyväksyvä ja hänestä kiinnostunut aikuinen. Jos lasta laiminlyödään tunnetasolla, voi se johtaa itsensä sekä muiden ihmisten aliarvioimiseen. Vastaavasti lapsen liiallinen huolehtiminen voi vaikuttaa lapsen oma-aloitteisuuteen heikentävästi (Wahlberg, 2004).

Sinkkonen (2004) kertoo, kuinka lapsi jäsentää kokemuksiaan ja luo niistä syiden ja seurausten ketjuja aistihavaintojen (kognitiot) ja proseduraalisen muistin avulla. Normaalisti äiti reagoi vauvan itkuun viivyttämättä ja lohduttaa lasta. Varhaislapsuudessa lapsi ei siedä voimakkaita tunnetiloja yksin, vaan tarvitsee lohduttajaa ja tyynnyttäjää. Hoitajan tuki tunnekuohussa auttaa lasta tuomaan tunteensa esille vuorovaikutuksessa. Toisaalta taas, jos hoitaja jättää lapsen selviytymään yksin, lapsi oppii tukahduttamaan tunteensa. Esimerkiksi psykoottinen tai alkoholisoitunut äiti voi toimia arvaamattomalla tavalla, jolloin syiden ja seurausten ketjut eivät kehity lapsen mieleen. Tämä muokkaa lapsen käytöstä siten, että lapsi oppii toimimaan joko suosimalla tai estämällä käytöstä niin, että hoivaava on helpommin ja luotettavimmin hänen lähellänsä. Tämä johtaa työskentelymallien syntyyn, jotka ovat tiedostamattomia psyykkisiä rakenteita. Nämä ohjaavat myös lapsen tulevaa käyttäytymistä ja toimintaa. Lapsi toimii sen pohjalta, miten aikuinen reagoi hänen aloitteisiinsa sekä miten hyväksyttävä hän on aikuisen silmissä (Sinkkonen, 2004).

Turvallisuuden tarve ja pyrkimys pysytellä vaaratilanteissa mahdollisimman lähellä hoivavaa aikuista ovat ihmislapsen varhaiskehitystä sääteleviä tekijöitä (Bowlby, 1969/1984; Sinkkonen, 2004). Tutkimuksissa on käynyt ilmi, että lapsilla on tarve saada kontaktia vanhempiinsa (Broberg ym., 2005). Sinkkosen (2004) ja Keltikangas-Järvisen (2012) mukaan kiintymyssuhteen avulla pyritään ymmärtämään ihmisen taipumusta muodostaa voimakkaita tunnesiteitä toisiin ihmisiin, jotka aiheutuvat tahattomista erokokemuksista ja menetyksistä. Näitä tunteita ovat esimerkiksi ahdistuneisuus, vihamielisyys, depressio sekä tunteiden eristämisenä ilmenevät stressin muodot (Sinkkonen, 2004; Keltikangas-Järvinen, 2012). Lapsi saattaa ilmaista vanhempien luokse paluuta itkulla, suuttumuksella ja surulla (Broberg ym., 2005).

Rusanen (2011) tuo esille, että vanhempi-lapsisuhteeseen vaikuttavat heikentävästi lapsen rankaisu, suhtautuminen ei-hyväksyvästi ja vanhempien riitely. Tämä vaikuttaa negatiivisesti tunteiden säätelyjärjestelmän kehittymiseen ja lapsen sosiaaliseen kehitykseen. Tunteiden säätelyjärjestelmän kehitys on sitä, että yksilö pystyy tunnistamaan erilaisissa tilanteissa esille nousseita tunteitaan ja ymmärtää niiden merkityksen sekä miten toimia. Tällä on tärkeä merkitys sille, että yksilö pystyy olemaan tekemisissä muiden ihmisten kanssa. Tämä tunteiden säätelyjärjestelmä kehittyy jo vauvaiässä (Rusanen, 2011). Vanhempien odotukset ja lapsen piirteiden yhdensuuntaisuus (Nurmen ym., 2009 mukaan) vaikuttavat osapuolten vastavuoroisuuteen, millä on taas vaikutusta lapsen kehitystä tukevaan vuorovaikutukseen. Aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus on lapsen kehityksen tukirakenne (Nurmi ym., 2009).

Rusanen (2011) mainitsee, että kiintymyssuhteen laatu ennustaa leikki-ikäisen lapsen muodostamia käsityksiä sosiaalisesta maailmasta. 2-vuotiaan lapsen turvallinen kiintymismalli ennustaa lapsen kykyä tuottaa enemmän sosiaalisesti kompetentteja ratkaisuja 4,5-vuotiaana. Turvallisesti kiintyneet lapset tuottavat enemmän sosiaalisesti kompetentteja ratkaisuja kuin välttelevästi kiintyneet (Rusanen, 2011). Seuraavaksi tuon esille turvallisen kiintymyssuhteen ja turvattoman kiintymyssuhteen vaikutuksesta lapsen sosiaaliselle kehitykselle.

3.2 Turvallinen kiintymyssuhde

Keltikangas-Järvinen (2011) kertoo, että lapsen kiintymyssuhde muokkautuu kolmen ensimmäisen vuoden aikana. Lapsen tärkein kehitystehtävän on luoda kiintymyssuhde tunnetasolla hänelle tärkeisiin aikuisiin. Tämä toimii pohjana lapsen sosiaaliselle kehitykselle ja sosiaalisille taidoille (Keltikangas-Järvinen, 2012). Bowlbyn (1969/1984) mukaan turvallisesti kiintyneen lapsen tarpeisiin on vastattu. Lapsi pystyy ilmaisemaan positiiviset ja negatiiviset tunteensa avoimesti (Bowlby, 1969/1984). Turvallisesti kiintyneiden lasten äidit vastaavat herkimmin lastensa tarpeisiin (Vilkko-Riihelä & Laine, 2005).

Broberg ym. (2005) kuvaa, että turvallisessa kiintymyssuhteessa lapsi uskaltaa tutkia ympäristöönsä aktiivisesti ja uteliaasti. Lapsella on sisäinen varmuus siitä, että hänen ympärillään on tuki ja turva (Broberg ym., 2005). Hoitaja antaa lapselle tukea ja turvaa, jolloin lapsi uskaltaa irrottautua hoitajasta ja tutkia ympäristöä aktiivisesti ja tarvittaessa palata aikuisen luokse (Nyman ym., 2000). Lapsi ei hätäännä, jos äiti lähtee hetkeksi pois, vaan luottaa siihen, että äiti palaa hänen luokseen (Vilkko-Riihelä & Laine, 2005). Äidin palatessaan lapsi

osoittaa äidille kaipuunsa, mutta on valmis taas jatkamaan leikkiään (Rusanen, 2011; Vilkkö-Riihelä ym., 2005). Kokemusten pohjalta lapsi luo joustavan suhteen hänelle tärkeisiin aikuisiin, jonka mukaan lapsi voi tutkia maailmaa ja tarvittaessa hakea turvaa (Broberg ym., 2005). Turvallisesti kiintynyt lapsi kokee toiset ihmiset turvalliseksi (Nyman ym., 2000).

Vanhemmat muodostavat lapselle turvallisuuden perustan, jonka avulla hän pystyy tutkimaan ja oppimaan uusia asioita (Rusanen, 2011). Sinkkonen (2004) on myös samaa mieltä siitä, että lapsi on yleensä turvallisesti kiintynyt, jos hän on päässyt elämään sellaisessa ympäristössä, jossa asiat ovat tapahtuneet johdonmukaisesti ja tunteiden ilmaiseminen on johtanut hoivaajan myötätuntoiseen lähestymiseen. Tällöin lapsi oppii käyttämään järkeä ja tunteita ihmissuhteissa sekä on empaattinen ja suosittu toveripiirissään (Sinkkonen, 2004). Turvallisella kiintymyssuhteella on positiivinen merkitys sosiaalisen kehityksen sekä samanikäisten kanssa toimimisen kannalta (Rusanen, 2011).

Rusanen (2011) nostaa esille, että turvallisesta kiintymyssuhteesta isään ja äitiin on lapselle eri lailla hyötyä luodessa kaverisuhteita. Kiintymyssuhde äitiin lisää molempien sukupuolten sosiaalisia taitoja. Jos kiintymyssuhteessa isän kanssa on heikentynyttä turvallisuudentunnetta, voi se ilmentyä lapsilla aggressiona. Omaa sukupuolta olevan vanhemman rooli on merkittävä varhaisnuoruuden kehityksen kannalta (Rusanen, 2011). Turvallisesti kiintyneet lapset solmivat ystävyysuhteita helpommin sekä kykenevät vastavuoroisiin suhteisiin tovereidensa kanssa (Nurmi ym., 2009).

3.3 Turvaton kiintymyssuhde

Turvattomasti kiintyneen lapsen tarpeisiin ei ole vastattu oikealla tavalla (Bowlby, 1969/1982; Rusanen, 2011), mikä on vaikuttanut lapsen käyttäytymiseen. Lapsi voi muuttua passiiviseksi, hiljaiseksi ja syrjään vetäytyneeksi (Rusanen, 2011). Nyman ym. (2000) tuovat esille, että turvattomasti kiintynyt lapsi ei pysty luottamaan siihen, että aikuinen on saatavilla silloin, kun hän tarvitsee tukea ja turvaa. Lapsi pyrkii suojaamaan itseään kivulta ja pettymyksiltä, joten hän kehittää strategioita. Näiden strategioiden avulla hän joko varmistaa havainnoimalla hoitajan käytettävissä oloa tai vetäytyy syrjään ilmaisten tarpeitaan hajanaisesti. Strategiat auttavat turvattomasti kiintynyttä lasta vähentämään stressiä ja pahaa oloa,

mitä turvallisesti kiintynyt lapsi saa kiintymyssuhteestaan. Lapsi ei kuitenkaan pysty saamaan mitä haluaa, mutta pyrkii suojautumaan hoitajan tuottamilta pettymyksiltä (Nyman ym., 2000).

Brobergin ym. (2005) ja Sinkkosen (2004) mukaan turvaton kiintymyssuhde voidaan jakaa Ainsworthin luokittelun perusteella välttelevään ja ristiriitaiseen kiintymiseen (Broberg ym., 2005; Sinkkonen, 2004). Turvattomissa kiintymyssuhteissa affektit (tunteet) ja kognitiot (aistihavainnot) ovat ristiriidassa ja epätasapainossa (Sinkkonen, 2004).

Nyman ym. (2000) tuovat esille Crittenden jaon turvattomista kiintymyssuhteista. Ensimmäisenä hän tuo esille suojautuvan eli puolustavan kiintymyssuhdemallin, joka on verrattavissa Ainsworthin luokitteluun välttelevästä kiintymyksestä. Toisena hän nostaa esiin pakottavan kiintymysmallin, jossa suhde lapseen on ennustamaton, ylikontrolloiva ja tunkeutuva. Sekä suojautuvia että pakottavia strategioita käyttävät lapset ovat eläneet usein kaoottisissa olosuhteissa ja joutuneet sopeutumaan hoitajansa vaihtelevaan vuorovaikutukseen (Nyman ym., 2000).

Välttelevästi kiintyneet lapset ovat oppineet, että myönteisten tunteiden näyttäminen on sallittua, mutta kielteisiä tunteita ei saa näyttää (Vilkko-Riihelä & Laine, 2005). Välttelevässä kiintymyksessä painottuu loogisuus ja järkipäisyys (Sinkkonen, 2004). Lapsi pyrkii säätelemään tunteitaan omin voimin ja vetäytyy usein yksinäisyyteen (Sinkkonen, 2004; Vilkko-Riihelä & Laine, 2005). Lapsi on siis muodostanut itselleen itsesäätelysystemin (Rusanen, 2011). Sekä Broberg ym. (2005) että Sinkkonen (2004) ovat sitä mieltä, että lapsi ei osoita tarvetta vanhemman turvalle, sillä hänellä on kokemusta siitä, että hänen tarpeisiinsa ei vastata. Näin hän oppii olemaan ilmaiseematta lohdun ja hoivan tarpeitaan (Broberg ym., 2005; Sinkkonen, 2004). Välttelevässä kiintymyssuhteessa lapsi ei saa tarvitsemaansa tukea silloin, kun hän sitä eniten tarvitsee (Rusanen, 2011).

Nyman ym. (2000) sanoo suojautuvan eli välttelevän kiintymysmallin perustuvan lapsen eriasteisiin menetykokemuksiin, jossa lapsi kokee, että hoitaja on ollut välinpitämätön tai vihamielinen häntä kohtaan tai on hyljännyt lapsen. Lapsi pyrkii säilyttämään ulkoisilta vaa-roilta suojaavan kiintymyksen siten, että ei ilmaise aitoja tunteitaan tai läheisyyden tarpeitaan (Nyman ym., 2000). Tämä kuvastaa välttelevää kiintymyssuhdetta hyvin samoin tavoin kuin Ainsworthin määritelmä. Ainsworth kuvaa välttelevää kiintymystä sellaiseksi käyttäytymiseksi, jossa lapsi oppii ehkäisemään omia tunteitaan ja tarpeitaan (Nyman ym., 2000).

Ristiriitaisessa kiintymysmallissa kiintymys- eli läheisyydensäätelyjärjestelmän toiminta on häiriintynyt (Rusanen, 2011). Lapsen käytös on usein passiivista, ennalta arvaamatonta ja välinpitämätöntä (Broberg ym., 2005; Vilkkö-Riihelä & Laine, 2005). Brobergin ym. (2005) mukaan lapsen on vaikea lukea hoitajaansa. Lapsi alkaa vahtia vanhemman liikkeitä huolis- saan. Vuorovaikutus tapahtuu vanhemman ehdoilla ja vanhempi antaa hellyyttä silloin kun haluaa ja torjuu lapsen, kun aikuisesta siltä tuntuu. Lapsi ei pysty itse säätelemään vuorovai- kutusta vanhemman kanssa, vaan hän on vanhemman mielivallan armoilla (Broberg ym., 2005). Lapsen hakiessa kontaktia, hänet on usein torjuttu ja häntä on suhtauduttu epäjoh- donmukaisesti, joskus rauhoittaen häntä ja joskus ei (Rusanen, 2011; Vilkkö-Riihelä & Laine, 2005). Myös Nymanin ym. (2000) esille tuomassa pakottavassa kiintymyksessä ko- rostuu epäjohdonmukaisuus (Nyman ym., 2000). Tällöin lapsi ei tiedä, miten tulisi toimia, eikä hän jaksaa keskittyä ympäristöönsä (Vilkkö-Riihelä & Laine, 2005). Lapsen saavutettua hoivaajan huomion, muuttuu hänen käyttäytyminen ambivalentiksi eli lapsi saattaa ensin ta- kertua aikuisen, minkä jälkeen hän vastustaa läheisyyttä (Rusanen, 2011).

Ristiriitaisesti kiintyneet lapset saavat vähemmän luottamusta omaan kykyynsä ja muuttuvat helposti passiiviseksi (Broberg ym., 2005). Lapsi kokee, että hänellä ei ole suojautumiskei- noja vaarojen keskellä (Sinkkonen, 2004), siksi hän pyrkii saamaan hoitajan huomion inten- siivisten tunteiden avulla, kuten käyttämällä kiusantekoa, raivokohtauksia ja itkua (Broberg ym., 2005; Sinkkonen, 2004). Lapsi voi liioitella käyttäytymistään, jotta hoivaaja vastaisi hänen viesteihinsä (Rusanen, 2011). Pakottavassa kiintymyssuhteessa lapsi käyttää vihaa ja kiukkua saadakseen hoitajalta turvaa (Nyman ym., 2000). Lapsi tarvitsee huomiota ja lähei- syyttä hoivaajaltaan, jotta saa itselleen turvallisen olon (Broberg ym., 2005).

Vilkkö-Riihelä ja Laine (2005) tuovat esille myös kolmannen, turvattomasti kiintyneen, ryh- män, hajanaisesti kiintyneet. Hajanaisesti kiintynyt lapsi lähettää epäselviä signaaleja hoita- jalleen. Hän saattaa itkeä, mutta hoitajan lähestyessä hän saattaa yllättäen lyödä tai pelätä hoitajaa. Hajanaisesti kiintyneet lapset eivät tartu leluihin eivätkä vastaa vanhemman vies- tiin. Lapsi saattaa itkeä ja sitten löydä tai jähmettyä ja pelätä vanhempaa. Lapsi on luultavasti saanut hoitajaltaan ailahtelevaa kohtelua. Lapsen käytös voi johtua siitä, että vanhempi käyt- täytyy vaarallisesti tai laiminlyövästi. Vanhempi saattaa lähettää kaksoisviestejä sekä osoit- taa äkillisiä mielialan muutoksia. Vanhempi saattaa esimerkiksi jättää sängystä pudonneen lapsen yksin itkemään lattialle (Vilkkö-Riihelä & Laine, 2005).

Rusanen (2011) tuo esille, että muita turvattomia kiintymysmalleja on jäsentymättömästi turvaton, kontrolloivasti turvaton ja muulla tavoin turvaton lapsi. Näihin voi liittyä synkkyyttä, passiivisuutta, vähäpuheisuutta, vetäytyvää alakuloisuutta ja aggressiivisuutta sekä kyvyttömyyttä vastavuoroiseen kontaktiin. Esille nousee kyvyttömyys tutustua uusiin ihmisiin. Myös vastavuoroisuuden, kyselemisen ja kuuntelemisen taidot ovat puutteellisia. Turvattomasti kiintyneet lapset tarvitsevat positiivista, tukea antavaa, kontaktia aikuiselta. Vanhemmat voivat siirtää omia vuorovaikutustapoja sukupolvelta toiselta (Rusanen, 2011).

Vilkkö-Riihelän ym. (2005) mukaan hajanaiset kiintymyssuhteet ovat aina turvattomia, mutta ristiriitaiset tai välttelevät kiintymyssuhteet eivät välttämättä ole. Sinkkonen (2004) tuo esille, että kiintymyksen turvallisuutta ja turvattomuutta ei voida arvioida, jos lapselle ei ole muodostunut erityistä kiintymyssuhdetta deprivaaation ja lukuisien hylkäämiskokemusten takia. Tällöin voidaan puhua reaktiivisesta kiintymyssuhdehäiriöstä (RAD), joka ilmenee kahtena eri muotona: estoton ja estynyt. Estoton tarkoittaa sitä, että lapsi suhtautuu valikottoman sosiaalisesti kaikkiin ihmisiin, myös tuntemattomiin. Estynyt taas vetäytyy kaikkien kontaktien ulottumattomiin (Sinkkonen, 2004). Nymanin ym. (2000) mukaan lapsilla on estynyt kiintymysstrategia, jos hän ei ilmaise pelon tunteitaan, huomiontarpeitaan tai vihaantumistaan. Tällöin hoitaja tarjoaa riittävän fyysisen hoivan, mutta ei rohkaise lasta ilmaisemaan taitojaan, tarpeitaan ja tunteitaan (Nyman ym., 2000).

Sinkkonen (2004) mukaan kaikki lapset eivät löydä toimivaa kiintymysstrategiaa kaoottisesta kasvuympäristöstään. Tällöin kiintymyssuhde on organisoitumaton tai disorganisoitunut. Tämä voi johtaa lapsen poikkeavaan käytökseen stressaavissa tilanteissa. He eivät hae aikuisesta turvaa, vaan saattavat jähmettyä kauhuissaan paikoilleen. Heidän käytös saattaa vaikuttaa normaalilta, mutta tarkemmin tarkasteltuna siitä ilmenee outoja piirteitä, kuten tuskaisia irvistyksiä ja stereotyyppisiä liikkeitä (Sinkkonen, 2004).

Rusanen (2011) mainitsee Raikesin ja Thompsonin (2008) tutkimuksen, jossa on tarkasteltu kiintymyssuhteen merkitystä lapsen yksinäisyydelle. Tutkimuksessa on havaittu, että vastustelevalle kiintymysmallilla on merkitystä lapsen yksinäisyydelle. Lapselle turvallisuuden tunne on tärkeää sosiaalisen kehityksen kannalta. Turvattomuus vaikuttaa lapsen negatiiviseen kuvaan kavereiden käyttäytymisestä, mikä voi heikentää lapsen kykyä solmia ystävyyssuhteita leikki-iässä. Pitkällä aikavälillä tällaisten lasten sosiaalisten taitojen kehitys voi hidastua jolloin lapsi ei välttämättä ota kontaktia toisiin (Rusanen, 2011).

Vilkko-Riihelä ja Laine (2005) tuovat esille, että turvalliset kiintymyssuhteet vaikuttavat positiivisesti lapsen kehityksen ongelmiin. Turvattomasti kiintyneillä lapsilla on todettu olevan enemmän sosiaalisia ongelmia, aggressiivista käytöstä ja kouluhäiriöitä kuin turvallisesti kiintyneillä lapsilla (Vilkko-Riihelä & Laine, 2005). Myös Rusanen (2011) mainitsee, että turvattomasti kiintyneillä lapsilla hädän tunnistaminen voi olla vaikeaa, mutta konfliktien tunnistaminen helppoa. Näin lapsi voi puolustaa itseään ja saattaa käyttäytyä konfliktitilanteissa helposti aggression avulla (Rusanen, 2011). Turvallisesti kiintyneet lapset osoittautuvat myöhemmin sosiaalisemmiksi ja empaattisemmiksi kuin turvattomasti kiintyneet (Vilkko-Riihelä & Laine, 2005).

Rusanen (2011) korostaa, että turvattomilla lapsilla esiintyy eniten puutteita vuorovaikutuksessa ja, että aikuisen kohtelu lasta kohtaan vaikuttaa lapsen sosiaalisiin taitoihin. Lapsi joutuu muodostamaan itse selviytymiskeinoja, jotka heikentävät ja voivat jopa estää lapsen kykyä toimia sosiaalisissa tilanteissa. Tästä seuraa yksinäisyyttä ja pelkoa (Rusanen, 2011). Puutteelliset hoivakokemukset esiintyvät myöhemmin kielteisenä käsityksenä ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta (Keltikangas-Järvinen, 2012).

3.4 Ujous ja aggressiivisuus sosiaalisessa vuorovaikutuksessa

Keltikangas-Järvinen (2010) kuvaa ujoutta hetkellisenä salpautumisena sosiaalisissa tilanteissa. Ujo ihminen saattaa olla sosiaalinen ja seurallinen, mutta silti hänelle voi olla vaikeaa olla vuorovaikutuksessa uusissa tilanteissa. Ujo ihminen voi myös omata erinomaiset sosiaaliset taidot (Keltikangas-Järvinen, 2010). Mattilan (2014) mukaan ujous on yksilön käyttäytymistä sosiaalisissa tilanteissa. Lapsi ei välttämättä nauti esillä olemisesta, ja on hiljaisempi kuin muut. Hänen toimintansa voi olla varautunutta (Mattila, 2014). Keltikangas-Järvinen (2010) mainitsee, että ujut lapset ottavat vastuuta omista teoistaan aikaisemmin kuin aktiiviset lapset. Ujut lapset ovat myös empaattisempia, eivätkä ole röyhkeitä aikuisia kohtaan tai dominoivia muiden lasten kanssa (Keltikangas-Järvinen, 2010).

Ujous on, Keltikangas-Järvisen (2010) mukaan, osa inhibitiio-temperamenttipiirrettä. Ihmisen reaktion ilmentyessä varautuneisuutena ja vetäytyneisyytenä kaiken uuden ja odottamattoman edessä voidaan puhua inhibitiosta. Tällöin varautuneisuus ilmenee uusien asioiden edessä. Se voi sisältää myös ujouden. Inhibitiio ei kuitenkaan ole matalaa sopeutumista, joustamattomuutta tai muutosvastarintaa, vaan viivettä tai lukkoon menemistä kaiken uuden ja yllättävän edessä. Erityisesti, jos ihmisen sosiaaliset kohtaamiset ovat olleet negatiivisia ja

sosiaalisten taitojen harjoittelu on päättynyt pettymyksiin, voi se johtaa ujouteen (Keltikangas-Järvinen, 2010). Ujous on aina sosiaalisista tilanteista riippuvaa (Mattila, 2014).

Mattila (2014) tuo esille, että ujous on sellainen piirre, minkä muut ihmisen määrittelevät näkemänsä perusteella. Tähän vaikuttaa se, miten ympäristö ymmärtää ja suhtautuu yksilöön. Ajatellaanko ujoutta enemmänkin vikana ja ongelmana vai onko se positiivista herkkyyttä? Ujoutta voidaan ajatella sosiaalisten tilanteiden pelkona, mutta lapsi saattaa olla kuitenkin itse halukas kokeilemaan rajojaan. Tähän lapsi tarvitsee aikuisen tukea ja rohkaisua (Mattila, 2014). Aikuisen tuki ja turva ovat erityisen tärkeää ujolle lapselle, jotta hän voi oppia keinoja, miten selvitä uusista tilanteista (Keltikangas-Järvinen, 2010; Mattila, 2014). Ujoa lasta kehoitetaan usein olemaan rohkea, eikä välttämättä tiedetä, miten heidän kanssaan tulisi toimia (Keltikangas-Järvinen, 2010). Ujoa lasta tulisi siis kannustaa (Mattila, 2014), jotta hän uskaltaa toimia vuorovaikutuksessa muiden kanssa.

Keltikangas-Järvisen (2010) mukaan lapsen ollessa temperamentiltaan ujo, hän usein omaa myös matalan sosiaalisuuden, jolloin aikuisen kannustus leikkeihin muiden lasten kanssa on tärkeää. Ujo lapsi tarvitsee erilaisia sosiaalisia kokemuksia, jotka osoittavat hänelle, että muiden lasten kanssa leikkiminen on mieluista. Vuorovaikutuksessa lapsi oppii yhdessäolon perustaitoja (Keltikangas-Järvinen 2010). Lapselle voi järjestää tilanteita, joissa hän pääsee toimimaan toisten lasten kanssa ja pystyy voittamaan ujoutensa. Keltikangas-Järvinen (2010) korostaa kuitenkin, että lasta ei tulisi pakottaa muiden lasten seuraan, jos hän ei sitä itse halua (Keltikangas-Järvinen, 2010). Aikuinen saattaa tahtomattaan aiheuttaa omalla toiminnallaan lapselle lisää jännitystä ja hämmennystä (Mattila, 2014).

Keltikangas-Järvisen (2010) mukaan lapsen kasvattajan tulee ohjata ja opastaa lapsen käytöstä ja sosiaalisia taitoja. Lapsi oppii sosiaaliset taidot itsekin, mutta ne saattavat muodostua eettiseksi vääriksi, esimerkiksi aggressiiviksi. Aggressiivisuus nähdään sosiaalisten taitojen puutteena (Keltikangas-Järvinen, 2010). Pulkkinen (2002) tuo esille, että aggressiiviset tunteet voivat esiintyä suuttumuksena tai vihamielisyytenä sekä kielteisenä asenteena. Jos lapsi ei hallitse aggressiivisia tunteita hyvin, saattaa se ilmentyä piikittelynä, hyökkäyksenä muita kohtaan ilman varsinaista aiheutta. Lapsi ärsyyntyy hyvin vähäisestä seikasta ja reagoi ärsytykseen ylettömän voimakkaasti. Tämän taustalla voi olla omaa pahaa oloa, joka on kasautunut esimerkiksi siksi, että lasta on kohdeltu epäoikeudenmukaisesti tai väkivaltaisesti (Pulkkinen, 2002).

Aggressiivisuus on häiriö, joka johtuu virheellisestä oppimisesta tai sosiaalisen kehityksen häiriöstä (Keltikangas-Järvinen, 2010). Helkama ym. (2015) mukaan se on hyökkäävyyttä, jolla vahingoitetaan toista tarkoituksellisesti tai uhataan vahingoittamisella. Tämän taustalla voi olla tunnepohjainen tai harkittu käyttäytyminen (Helkama ym., 2015).

Salmijärvi (2005) esittää jaon aggressiivisuudesta, johon kuuluu reaktiivinen ja proaktiivinen aggressio. Reaktiivisen aggression taustalla nähdään olevan varhaisen vuorovaikutuksen ongelmia ja turvattomuutta. Proaktiivisen aggressioon liittyy altistuminen aggressiivisille malleille, esimerkiksi kotona. Tällöin lapsen aggressiivista käytöstä ei ole rajoitettu, vaan hän on saanut tahtonsa läpi aggressiivisen käyttäytymisen kautta (Salmivalli, 2005).

Salmivalli (2005) nostaa esille aggressiivisuuden vertaissuhteiden ongelmana. Lapsi saattaa osoittaa aggressiivisuutta muita lasta kohtaan. Aggressiivisuus on tällöin ongelma lapselle itselle, mutta se myös aiheuttaa vahinkoa, pelkoa ja turvattomuutta ympäristössä (Salmivalli, 2005). Aggressiivisuus on tehokas tapa päästä tavoitteeseen (Keltikangas-Järvinen, 2010). Lapsen sosiaaliset taidot hioutuvat pikkuhiljaa, jolloin hän voi käyttäytyä aggressiivisesti esimerkiksi riitatilanteissa (Sosiaalisten taitojen kehitys). Keltikangas-Järvinen (2010) tuo esille, että lapsi voi ajatella, että aggression avulla hän selviytyy jostain ongelmatilanteesta nopeammin ja tehokkaammin kuin sosiaalisen käytöksen avulla. Erityisesti, jos lapsi on ker-
ran päässyt tavoitteeseensa aggressiivisuuden avulla, ajattelee hän pääsevänsä helposti ja nopeasti uudestaankin. Aggressiivisuus on myös itseään vahvistavaa toisinkuin sosiaalinen käytös (Keltikangas-Järvinen, 2010). Usein tämä tarkoittaa vain sitä, että lapsen tulisi harjoitella sosiaalisia taitojaan (Lapsi oppii sosiaalisia taitoja).

Keltikangas-Järvinen (2010) nostaa esille, että äidin sensitiivisyydellä on vaikutusta lapsen aggressiivisuuteen. Mitä sensitiivisempi äiti on lasta kohtaan, sitä vähemmän lapsi käyttää aggressiivisiä keinoja sosiaalisissa tilanteissa. Lapsi pystyy myös tuottamaan enemmän sosiaalisesti rakentavia ratkaisumalleja sosiaalisissa ongelmatilanteissa. Tässä tärkeää on erityisesti varhainen sensitiivisyys (Keltikangas-Järvinen, 2010). Rusanen (2010) toteaa, että äidin varhaisella sensitiivisyydellä on huomattu olevan merkitystä lapsen yksinäisyyteen. Aikuisen sensitiivisyys lasta kohtaan toimii aggressiivisuuden ennaltaehkäisijänä ja sosiaalisten taitojen lisääjänä. Aggressiivisuus vähenee yleensä lapsen iän mukana (Rusanen, 2011).

4 LEIKIN MERKITYS SOSIAALISTEN TAITOJEN OPPIMISESSA

Leikki on lapsen ensimmäinen muoto ajattelusta (Bredikyte, 2011). Viittala (2006) kuvaa leikkiä toimintana, jolla on ratkaiseva merkitys lapsen terveelle kehitykselle ja itsetietoisuudella. Se on välttämätöntä lapsen fyysisen, sosiaalisen, emotionaalisen ja kognitiivisen kehityksen kannalta (Viittala, 2006). Myös Hakkarainen (2001) tuo esille, että leikki on keskeinen lapsen kehitystä edistävä toiminta. Leikki auttaa lasta tutkimaan ja ymmärtämään erilaisia rooleja ja vuorovaikutuskuvioita, ja siten tukee sosiaalisen maailman ymmärtämistä sekä edistää realistisen minäkuvan rakentumista (Hakkarainen, 2001). Leikin avulla lapsi pystyy ilmaisemaan ajatuksiaan, toiveitaan ja tarpeitaan (Bredikyte, 2011). Leikki soveltuu lapsen kehityksen arviointiin, kasvatuksen ja opetuksen välineeksi sekä lähtökohdaksi kuntoutuksen suunnitteluun (Lyytinen & Lautamo, 2003).

Leikki on toimintaa, joka tiivistää ja jäsentää vakiintuneet käyttäytymiskeemat (Hännikäinen & Rasku-Puttonen, 2001). Se on aktiivista toimintaa, johon jokaisella tulisi olla mahdollisuus osallistua (Viittala, 2006). Lyytinen ja Lautamo (2003) tuovat esille, että leikki on lapsen sisäisesti motivoitunutta vapaaehtoista toimintaa, jolloin lapsi tutustuu ympäristöönsä, oppii uusia asioita ja jakaa kokemuksiaan toisten kanssa (Lyytinen & Lautamo, 2003). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016) mainitaan, että leikin avulla lapsen jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa sekä luovat sosiaalisia suhteita (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2016). Leikin avulla lapsi pystyy kuvaamaan ja luomaan ajatusta itsestään ja ympäröivästä maailmasta (Bredikyte, 2011). Tämän avulla lapselle muodostuu käsityksiä hänestä itsestään sekä muista ihmisistä (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2016).

Viittala (2006) tuo esille, että leikin sosiaalisesta ominaisuudesta ei puhuta usein, vaikka lapsen ja hoitajan välinen vuorovaikutussuhde on leikin pohjalla ja leikki tuo hyvän peruslähtökohdan sosiaalisuuden harjoitteluun (Viittala, 2006). Hakkarainen (2001) kuitenkin toteaa, että nykyään leikin yhteydessä korostetaan sen emotionaalisia, älyllisiä ja sosiaalisia etuja (Hakkarainen, 2001). Erikson ja Mead ovat (Viittalan, 2006 mukaan) tutkineet leikin yhteyttä lapsen itsetietoisuuden ja minäkäsityksen sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen syntymiseen (Viittala, 2006). Leikki luo sellaisen ympäristön, jossa lapset voivat oppia rakentamaan ystävyyssuhteita ja vertaisyhteisöjä leikissä vaikuttavan sisäisen motivaation ja omaehtoisen toiminnan kautta (Ikonen, 2006). Ympäristöllä, ja sen toiminnalla on merkitystä lapsen leikkikäyttäytymiseen (Cillessen & Bellmore, 2004).

Lapsen sosiaaliset taidot kehittyvät nopeasti, ja hän oppii jatkuvasti uutta. Kasvaessaan lapsi kaipaa enemmän leikkikavereita ja nauttii toisten lasten seurasta (Lapsi oppii sosiaalisia taitoja). Nurmen ym. (2009) mukaan leikillä on keskeinen merkitys alle kouluikäisten lasten elämässä. Leikin avulla lapsi oppii yhteistyötä muiden lasten kanssa, muodostaa ystävyys-suhteita sekä pystyy tarkastelemaan asioita ryhmän muiden jäsenten näkökulmasta (Nurmi ym., 2009). Leikkiessä muiden lasten kanssa lapsi voi harjoitella yhdessä olemisen pelisääntöjä (Lapsi oppii sosiaalisia taitoja). Yhteisö nähdään rohkaisevana tekijänä hyvälle vuorovaikutukselle ja ryhmän jäsenenä toimimiselle (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2016). Leikki edistää sosiaalisten taitojen kehitystä (Nurmi ym., 2009; Pellergrini, 2009). Sosiaalisen leikin avulla lapsi oppii toimimaan sosiaalisissa tilanteissa, odottamaan vuoroaan sekä toimimaan konfliktitilanteissa (Pellergrini, 2009).

Salmivalli (2005) nostaa esille, että vertaisryhmä on tehokas sosiaalisen kehityksen kenttä, sillä tällöin vertaisten kiintymys tulee itse ansaita käytöksellään. Vertaisryhmässä lapsi huomaa, jos hänet jätetään ulkopuolelle sekä jos hän toimii ei toivotulla tavalla. Nämä vertais-suhteissa hankitut kokemukset muokkaavat lapsen käsityksiä itsestä ja muista, mikä vaikuttaa lapsen sosiaaliseen käyttäytymiseen (Salmivalli, 2005). Nurmi ym. (2009) tuovat esille, että lapsen oma käytös voi vaikuttaa leikkiin pääsyyn. Lapset, jotka tarkkailevat sosiaalisia vihjeitä ja sovittavat omaa toimintaansa niihin (esimerkiksi leikkiin liittyvä ehdotus), pääsevät usein leikkiin mukaan. Tällaiset lapset ovat usein myös innokkaita ja sitkeitä omassa pyrkimyksissään. Lapsen käyttäytymisen ei kuitenkaan tulisi olla liian tunkeilevaa tai leikkiä häiritsevää (Nurmi ym., 2009). Cillessen ja Bellmore (2004) korostavat, että lapsen leikkikäyttäytymisen tavoilla on vaikutusta lapsen myöhempään sosiaaliseen kanssakäymiseen vertaisryhmässä.

Viittala (2006) ja Pellegrini (2009) tuovat esille Partenin (1932) tutkimuksen sosiaalisesta osallistumisesta leikissa. Viittala (2006) kertoo, että tutkimuksissa on käynyt ilmi, että pienet lapset seuraavat ja ovat kiinnostuneista toisen lasten leikeistä jo varhain. Leikkivälineiden avulla voidaan vaikuttaa lasten sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Välineet voidaan jakaa sosiaalisiin (rakennuspalikat, autot, roolivaatteet, nuket) ja ei-sosiaalisiin (palapelit, kirjat, piirustusvälineet) (Viittala, 2006). Ujo, hiljainen lapsi voi vapautua saadessaan leikkiä hetken häntä varten varatuilla välineillä. (Lyytinen & Lautamo, 2003). Myös Bredikyte (2011) tuo väitöskirjassaan esille, että lelut voivat olla sosiaalisia.

Hännikäinen ja Rasku-Puttonen (2001) tuovat esille, että leikki on aina sosiaalista symbolista toimintaa. Vaikka lapsi leikkisi yksin kyseessä on silti sosiaalinen toiminta, koska leikin teemat ja tapahtumat ilmentävät sosiokulttuurisia elementtejä. Aktiivinen leikin jäljittely vaikuttaa lapsen kehitykseen samalla tavalla kuin muiden mallien seuraaminen (Hännikäinen & Rasku-Puttonen 2001). Keltikangas-Järvisen (2002) mukaan lapsi opettelee elämää leikin avulla ja se on tärkeä kehitysvaihe. Lapsi opettelee elämälle välttämättömiä taitoja sekä rakentaa ja kehittää persoonallisuuttaan, tunne-elämäänsä, älykkyyttään ja sosiaalisia taitojaan (Keltikangas-Järvinen, 2002).

Bredikyte (2011) nostaa esille, että leikkiessään lapset toistavat usein televisiosarjoja, pelejä tai perheessä tapahtuvia asioita. Esimerkiksi kotileikin avulla lapsi saattaa käydä läpi kotona tapahtuvia asioita (Bredikyte, 2011). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016) käy ilmi, että leikin avulla lapsi luo uutta ja muuttaa elämäänsä. Mielikuvituksen avulla lapsi pääsee elämään eri rooleissa ja luomaan ideoita, joita hän ei voisi muuten toteuttaa. Lapsi voi näin myös käsitellä itselle vaikeita asioita leikin kautta. Leikissä ilmapiiri on turvallinen kokeilla ja yrittää uutta (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2016).

Keltikangas-Järvinen (2010), Nurmi ym. (2009) sekä Rusanen (2011) korostavat aikuisen roolia ja tuen merkitystä lapselle uusissa tilanteissa (Keltikangas-Järvinen, 2010; Nurmi ym., 2009; Rusanen, 2011). Aikuisella on merkittävä rooli leikin tukemisessa (Heikka, Hujala & Turja, 2009). Aikuisen tuki voi helpottaa lasta uusissa tilanteissa sekä auttaa voittamaan lapsen sisäisen pelon, joka aikuisen tulee havaita. Tämän pohjalta aikuisen tulee ohjata lasta mukaan leikkiin (Rusanen 2011). Alle 3 -vuotiaat lapset eivät yleensä pysty vielä vastavuoroisiin yhteisleikkeihin, mutta leikkivät usein rinnakkain, jossa lapsi voi tarvita aikuisen tukea. Tässä iässä lapsi pystyy jo osoittamaan myötätuntoa muita kohtaan, mutta hänen voi olla vaikea ottaa huomioon toisten ihmisten ajatuksia ja tunteita (Sosiaalisten taitojen kehitys). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016) korostetaan aikuisen läsnäolon tärkeyttä leikkitalanteissa. Aikuisen fyysinen ja psyykinen läsnäolo nähdään tukikeinona lasten väliselle vuorovaikutukselle (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2016).

Leikin tukeminen vaatii aikuiselta havainnointia ja kykyä eritellä leikkitalanteita (Heikka ym., 2009). Keltikangas-Järvinen (2010) tuo esille, että esimerkiksi lapsen ujoutta ei tarvitse korostaa erikseen vaan heitä tulisi kasvattaa aivan samalla tavalla kuin muitakin lapsia. Aikuisen toimii tässä tilanteessa tärkeänä tukena ja turvana lapselle (Keltikangas-Järvinen, 2010). Nurmen ym. (2009) mukaan aikuiset voivat vahvistaa omalla toiminnallaan lapsen

sosiaalisia taitoja esimerkiksi muodostamalla tilanteita, jossa lapsi pystyy olemaan vuorovaikutuksessa muiden lasten ja ystävien kanssa (Nurmi ym., 2009). Leikin avulla pidetään yllä ja luodaan uusia ystävyys-suhteita (Keltikangas-Järvinen, 2010).

Nurmi ym. (2009) esittävät, että aikuinen voi toimia leikki-tilanteessa tarkkailijana ja ohjaajana auttamalla ristiriitaisissa ja neuvottelemalla leikin toteutuksesta. Aikuisen läsnäolo voi opettaa lapselle uusia toimintoja, mikä voi kehittää lapsen leikkiosaamista. Tässä kuitenkin on tärkeää se, että lapsilla on mahdollisuus olla itse aloitteellinen ja kekseliäs. Lapsen luottamus hoitajaansa auttaa lasta myös tutustumaan ympäristöönsä ja olemaan vuorovaikutuksessa muiden leikkikumppaneidensa kanssa (Nurmi ym., 2009). Rusanen (2011) tuo esille, että esimerkiksi, jos ristiriitaisesti kiintynyt lapsi ei saa tarvitsemaansa tukea aikuisilta, voi hänen energiansa kulua aikuisen vastustamiseen ja tunteiden vyöryttämiseen, jolloin lapsen leikki voi olla sirpalemaista. Aikuisen vastustaminen ja tunteiden vyöryttäminen häiritsee lapsen leikkiä voimakkaasti. Vastaavasti taas uudessa tilanteessa selviytyminen sekä aikuisen kehuminen ja kannustaminen saa lapsessa aikaan rohkeutta sekä se vahvistaa lapsen itsetuntoa (Rusanen, 2011).

Keltikangas-Järvinen (2010) mukaan leikistä eristäminen voi olla varhainen muoto kiusaamisesta. Myös tässä tilanteessa aikuinen voi ohjata lasta ja järjestää leikkejä, jossa lapsella on selkeä ja positiivinen rooli. Esimerkiksi lapsen ollessa ujo, tulee aikuisen järjestää lapselle erilaisia vuorovaikutuksellisia tilanteita, jossa hän voi saada positiivisia kokemuksia sosiaalisista tilanteista (Keltikangas-Järvinen, 2010).

Viitala (2004) tuo esille, että päiväkotitoiminta on oiva tapa harjoittaa lasten välistä vuorovaikutusta. Päivähoidossa lasten sosiaalisia taitoja ja ryhmässä työskentely taitoja voi parantaa ja ohjata (Viitala, 2004). Lehtinen (2000) korostaa, että vertaisten kanssa toimiminen luo erilaisia vuorovaikutus-suhteita kuin esimerkiksi vanhempien kanssa. Lasten väliset suhteet ovat avoimia heidän omille neuvotteluilleen. Näin he voivat tuoda esille omaa toimijuuttaan. Lapsen tulee itse toimia aktiivisesti ja luoda suhteita ikätovereihinsa. Näissä vuorovaikutus-tilanteissa lapset rakentavat sosiaalisia asemiaan, vertaavat omaa asemaansa muihin lapsiin ja saavat kokemuksia ryhmään kuulumisesta ja ryhmässä toimimisesta. Etnografisten tutkimusten mukaan lasten välisellä vuorovaikutuksella on havaittu olevan merkitystä erityisesti lasten identiteetin kehitykselle. Lapset pystyvät mukautumaan sosiaalisiin tilanteisiin ja toimimaan luovasti (Lehtinen, 2000).

Yhteisöjen jäseninä lapset harjoittelevat monia sosiaalisen elämän kannalta keskeisiä taitoja, kuten jakamista, toisten ystävällistä kohtelua, itsensä ilmaisua, roolin ottoa ja vuorovaikutustaitoja (Ikonen, 2006). Ruoppila (2003) korostaa, että kaverisuhteet kehittävät myös lapsen minä tunnetta ja toimintaa erilaisissa rooleissa sekä toimivat emotionaalisenä turvaverkko. Näillä merkittävillä ystävyysuhteilla on vaikutusta kognitiiviseen kehitykseen, kuvitteellisen toiminnan ja kielitaidon kehittymiseen sekä sosiaalisten kokemusten karttumiseen (Ruoppila, 2003).

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä teoriatyössä etsin vastausta kysymykseen: *miten varhaislapsuudessa muodostunut kiintymyssuhde ja leikki vaikuttavat lapsen sosiaaliseen kehitykseen?* Sosiaaliset taidot opitaan varhaisen kiintymyssuhteen kautta vanhempien kanssa ja vertaisryhmissä. Leikin kautta lapsi toimii vuorovaikutuksessa vertaisten kanssa ja oppii tarvittavia sosiaalisia taitoja.

Tarkastelemani teorian pohjalta voidaan todeta, että kiintymyssuhde on pohjana lapsen sosiaaliselle kehitykselle ja sosiaalisten taitojen oppimiselle. Varhainen vuorovaikutus toimii kiintymyssuhteen luomisen perustana, millä on vaikutusta lapsen myöhempään sosiaaliseen kehitykseen. Kiintymyssuhteen laadulla on merkitystä sille, millaisen kuvan lapsi muodostaa sosiaalisesta ympäristöstä sekä miten lapsen sosiaaliset taidot kehittyvät.

Vanhempien rooli lapsen sosiaalisuuden ja sosiaalisten taitojen kehityksessä on merkittävä. Varhaisessa vuorovaikutuksessa on tärkeää, että lapsen ilmeisiin ja eleisiin vastataan, sillä se kehittää lapsen sosiaalisia taitoja. Aikuiset toimivat lapselle sosiaalisten taitojen opettajana. Aikuisilta omaksutut vuorovaikutustaidot luovat perustan lapsen vuorovaikutustaidoille, mikä vaikuttaa lapsen myöhempään kommunikoinnin oppimiseen (Kauppila, 2005). Vanhemmat voivat siirtää omia vuorovaikutustapojaan lapsille.

Turvallinen kiintymyssuhde edesauttaa lapsen sosiaalisten taitojen kehitystä. Turvallisesti kiintynyt lapsi on avoimempi ja uskaltaa tarkastella ympäröivää maailmaa aktiivisesti, mikä vaikuttaa myös hänen sosiaaliseen kehitykseen ja vertaisten kanssa toimimiseen. Sosiaalisesti taitavat lapset ovat myös suosittuja toveripiirissään (Nurmi ym., 2009).

Turvaton kiintymyssuhde vastaavasti heikentää lapsen sosiaalisten taitojen kehittymistä. Lapsi voi käyttäytyä passiivisesti, olla hiljainen ja syrjään vetäytynyt. Turvattomasti kiintyneellä lapsella voi esiintyä kyvyttömyyttä uusissa tilanteissa. Hän ei osaa toimia oikealla tavalla sosiaalisissa tilanteissa, sillä hänellä ei ole kokemusta siitä, miten niissä tulisi toimia. Toin luvussa 3.3 esille Rusasen (2011) kuvauksen turvattomasti kiintyneen lapsen luoduista selviytymiskeinoista. Lapsi muodostaa selviytymiskeinoja, jotta ei joutuisi kokemaan pelkoa ja pettymyksiä. Nämä selviytymiskeinot toimivat uhkana ja voivat jopa estää lapsen kykyä toimia sosiaalisissa tilanteissa.

Varhaisilla ihmissuhdekokemuksilla on vaikutusta lapsen persoonallisuuden kehitykseen (Wahlberg, 2004). Nostin tarkastelun kohteeksi ujouden ja aggressiivisuuden. Vaikka lapsi

on ujo, ei se tarkoita, että hänellä ei ole sosiaalisia taitoja. Lapsi voi itse asiassa omata erittäin hyvät sosiaaliset taidot, mutta ei vain viihdy sosiaalisissa tilanteissa muiden ihmisten kanssa. Toiset ihmiset ja ympäristö määrittelevät ujouden. Lapsella on saattanut olla toistuvia huonoja kokemuksia sosiaalisista tilanteista, jolloin hän ei viihdy niissä. Hänellä on muodostunut kielteinen käsitys vuorovaikutustilanteista. Rusanen (2011) tuo esille Raikesin ja Thopsonin (2008) tutkimuksen, josta ilmenee, että turvallisuuden tunne lapselle on erityisen tärkeää sosiaalisen kehityksen kannalta, koska tällöin lapsi muodostaa mielikuvia hoivasta ja sosiaalisista suhteista (Rusanen, 2011). Näin ollen kiintymyssuhteen laadulla on merkitystä ujouden synnyssä, mikä vaikuttaa lapsen toimimiseen sosiaalisissa tilanteissa, esimerkiksi leikissä.

Lapselle varatut leikkivälineet voivat saada lapsen avautumaan ja vapautumaan (Lyytinen & Lautamo 2003). Vaikka lapsi leikkisikin yksin, voi silti leikkivälineet tehdä lapsen leikistä sosiaalisen, esimerkiksi nuket tai autot. Näiden avulla myös ujo lapsi pystyy harjoittamaan sosiaalisia taitojaan. Lapsen tulee myös leikkiä ei-sosiaalisilla välineillä, kuten piirtää ja lukea kirjoja, jotta hän pystyy kehittymään monipuolisesti. Jos lapsi leikkii aina yksin, eikä pääse tai uskalla toimia vertaisten kanssa, onko hänen kehityksensä hitaampaa tai jääkö joku alue kehittymättä kokonaan? Ajattelen, että vertaisten kanssa toimiminen kehittää lapsen sosiaalisia taitoja monipuolisemmin kuin yksinleikki, sillä tällöin lapsen täytyy olla vastavuoroisessa vuorovaikutuksessa muiden lasten kanssa.

Turvattomasti kiintyneillä lapsille on havaittu olevan enemmän sosiaalisia ongelmia ja aggressiivista käytöstä. Tuomela & Mäkelä (2011) tuovat esille, että myös aggressiivinen toiminta on sosiaalista toimintaa, sillä yksilön tulee ottaa huomioon toinen sekä toisten toiminta, jotta pystyy saavuttamaan omalla toiminnalla haluamansa tulokset (Tuomela & Mäkelä, 2011). Rusanen (2001) nostaa esille heikentyneen kiintymyssuhteen merkityksen isän kanssa. Se voi aiheuttaa lapselle esimerkiksi aggressiivista käyttäytymistä (Rusanen, 2011). Aggressiivinen käyttäytyminen on sosiaalisten taitojen puutetta, jolloin lapselle ei välttämättä ole opetettu, miten toimia sosiaalisissa tilanteissa. Äidin sensitiivisyys on nähty olevan aggressiivisuutta vähentävä tekijä (Keltikangas-Järvinen, 2010). Sensitiivisyys on osa turvallista kiintymyssuhdetta. Jos turvallinen kiintymyssuhde toimii sosiaalisen kehityksen perustana, on silloin myös sensitiivisyydellä positiivista vaikutusta sosiaalisten taitojen oppimiselle.

Turvallisesti kiintynyt lapsi on sosiaalisempi sekä sosiaalisesti taitavampi kuin turvattomasti kiintynyt. Tällaisten lasten kanssa on helppo muodostaa ystävyyssuhteita sekä ylläpitää kahdenkeskistä kanssakäymistä. Hyvä sosiaalinen käyttäytyminen voi auttaa lapsen pääsemistä leikkiin, kun taas matalan sosiaalisuuden omaavalle lapselle se voi olla vaikeaa, sillä hän ei näytä kiinnostumisen tunteitaan. Tämä voi johtaa siihen, että muut lapset eivät ota häntä huomioon eivätkä halua häntä osaksi leikkiä.

Tarkastelin leikkiä lapsen sosiaalisten taitojen kehittäjänä. Esille nousi myös se, että lapsen tulee omata hyvät sosiaaliset taidot, jotta hän pääsee osaksi leikkiä. Kauppila (2005) tuo esille, että sosiaalisten taitojen hallinta ja niiden oppiminen mahdollistavat onnistumisen sosiaalisissa suhteissa. Kyky kuunnella ja toimia järkevien ohjeiden mukaisesti kuuluu sosiaalisiin taitoihin (Kauppila, 2005). Näitä taitoja lapsi tarvitsee, jotta voi olla vuorovaikutuksessa vertaisten kanssa.

Leikki nähdään välttämättömänä, jotta lapsi voi oppia sosiaalisia taitoja. Leikin avulla lapsi pystyy opettelemaan sosiaalista maailmaa sekä, miten toimia vuorovaikutuksessa muiden lasten kanssa. Leikin avulla lapsi oppii elämää varten. Vertaisten kanssa toimiminen on erilaista vuorovaikutusta kuin aikuisen kanssa toimiminen. Tällöin myös lapsen ryhmätyöskentelytaidot kehittyvät. Esimerkiksi kotileikissä lapsi opettelee elämässä tarvittavia rooleja. Jokaisella lapsella on leikissä oma rooli, jonka kautta hän opettelee erilaista sosiaalista toimintaa muiden lasten kanssa. Leikki vaatii toisten huomioon ottamista, kuuntelemista sekä kaikkien osapuolten tasapuolista osallistumista.

Toin esille sosiaalisten taitojen jaottelun sanallisiin ja sanattomiin taitoihin. Jos lapsella ilmenee puutteita näissä taidoissa, voi hänen leikkiin pääsynsä olla vaikeaa. Leikkiin pääsyn kannalta on tärkeää, että lapsi osaa ottaa huomioon muiden lasten ajatukset ja tunteet. Lapsen tulee pystyä toimimaan sellaisella tavalla, mikä ei vahingoita muita lapsia. Lapselle taattu perusturvallisuus heijastuu myös leikkiin pääsemisessä, sillä turvattomasti kiintynyt lapsi ei välttämättä pysty keskittymään leikkiin, koska hän on jatkuvan pelon tunteen vallassa (Rusanen, 2011). Näin ollen lapsi saattaa käyttäytyä aggressiivisesti myös leikkitalanteissa. Lapsella tulee olla hyvät sosiaaliset taidot, jotta hän pääsee osaksi leikkiä. Leikkiä voidaan ajatella sosiaalisten taitojen opetuskenttänä.

6 POHDINTA

Lähestyin aihetta tutustumalla ensin sosiaaliseen vuorovaikutukseen, jonka yhteydessä määrittelin sosiaalisuuden sekä sosiaaliset taidot ja niiden kehityksen. Tämän jälkeen määrittelin kiintymyssuhteen merkityksen sekä sen, kuinka varhainen vuorovaikutus toimii kiintymyssuhteen luomisen taustalla. Bowlbyn (1969/1984) luoma kiintymyssuhdeteoria ja Ainsworthin (Ainsworthin ja Bowlbyn, 1991 sekä Bowlbyn, 1969/1984 mukaan) jaottelu kiintymyssuhteen laadusta toimi pohjana työni tarkastelulle. Muut työssä käyttämäni lähteet tukivat tätä teoriaa. Tarkastelin turvallisen ja turvattoman kiintymyssuhteen merkitystä lapsen sosiaalisten taitojen kehitykselle. Lopuksi tarkastelin leikkiä lapsen sosiaalisten taitojen kehittäjänä. Mielestäni onnistuin löytämään olennaiset asiat ja vastaamaan tutkimuskysymykseeni monipuolisesti.

Sivusin työssäni kiintymyssuhteen merkitystä äidin ja lapsen tai isän ja lapsen välillä sekä onko tällä merkitystä lapsen sosiaalisten taitojen kehitykseen. Epävakaalla isä-lapsi -suhteella on nähtävästi merkitystä esimerkiksi lapsen aggressiivisuuden synnyssä (Nurmi ym., 2012). Äidin sensitiivisyydellä on taas positiivinen vaikutus lapsen sosiaalisten taitojen kehitykseen (Rusanen, 2011). Kiintymyssuhteen luominen äidin ja lapsen tai isän ja lapsen välillä olisi mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe. Näen, että kiintymyssuhteella äitiin tai isään voi olla vaikutusta tunteiden hallitsemisessa ja säätelyssä, ja tätä kautta myös sosiaalisten taitojen kehittymiselle.

Tämän teoriatyön pohjalta olisi mielenkiintoista tehdä jatkotutkimusta empiirisesti havainnoimalla sosiaalisten taitojen kehittymistä leikissä. Havainnoinnin voisi toteuttaa esimerkiksi päiväkotiympäristössä, jossa lapsi on vuorovaikutuksessa sekä vertaisten että häntä hoitavien aikuisten kanssa. Lasten leikkikäyttäytymisen sekä vuorovaikutuksen havainnoinnin tuloksia voisi verrata mahdollisiin aiempiin tutkimuksiin aiheesta. Tässä yhteydessä olisi mielenkiintoista tutkia myös, kuinka erityistä tukea tarvitsevien lasten sosiaaliset taidot kehittyvät sekä miten näiden taitojen kehittymistä tuetaan päivähoidossa. Tarkastelun kohteeksi voisi nostaa myös sen, eroaako tavallisten lasten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten sosiaalisten taitojen oppiminen ja tukeminen jollain tavalla. Erityisvaikeuksien tarkastelun jätin tämän teoriatyön ulkopuolelle.

Koin kirjoitusprosessin erittäin mielenkiintoiseksi. Lähteitä löytyi yllättävän paljon, mutta oli kuitenkin haastavaa löytää sellaiset lähteet, jotka käsittelevät nimenomaan lapsen sosiaalista kehitystä sekä kiintymyssuhteen merkitystä siihen. Sosiaalisten taitojen ja leikin yhteydestä löytyi enemmän tietoa. Onnistuin löytämään lähteistä olennaiset asiat osaksi työtäni. Lähteistä löydetty teoriat ja tulokset tukivat toisiaan.

Työni vastaa kysymykseen: *miten varhaislapsuudessa muodostunut kiintymyssuhde ja leikki vaikuttavat lapsen sosiaaliseen kehitykseen?* Lapsi kehittyy vuorovaikutuksessa vanhempiensa kanssa. Varhainen vuorovaikutus luo perustan kiintymyssuhteen syntymiselle. Vanhempien käytös ohjaa kiintymyssuhteen laadun muodostumista sekä lapsen sosiaalisten taitojen kehittymistä. Turvallisesti kiintyneen lapsen sosiaaliset taidot kehittyvät monipuolisemmin kuin turvattomasti kiintyneen lapsen. Turvattomasti kiintyneen lapsen taidot voivat olla estyneet. Kiintymyssuhteen laadulla on siis merkitystä lapsen sosiaaliselle kehitykselle, sosiaalisten taitojen oppimiselle sekä ujuden ja aggressiivisuuden ilmenemiselle. Kiintymyssuhteen laadulla on merkitystä myös lapsen leikkiin pääsyn kannalta. Leikki kehittää lapsen sosiaalisia taitoja monipuolisesti. Tällöin hän harjoittaa elämälle tärkeitä taitoja. Varhainen vuorovaikutus ja kiintymyssuhde voidaan nähdä sosiaalisen kehityksen ja sosiaalisten taitojen oppimisen lähtökohtana.

LÄHTEET

Ainsworth, M. S., & Bowlby, J. (1991). An ethological approach to personality development. *American psychologist*, 46(4), 333. Haettu http://www.psychology.sunysb.edu/attachment/online/ainsworth_bowlby_1991.pdf

Aro, T. & Adenius-Jokivuori, M. (2003). Sosiaaliset taidot ja itsetunto. Teoksessa Siiskonen, T., Aro T., Ahonen, T. & Ketonen, R. (toim.) *Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa*. (s. 254-274). Juva: PS-kustannus.

Bowlby, J. (1969). Attachment: Volume 1 of Attachment and loss. *London: The Tavistock Institute of Humans Relations*. Haettu <http://www.abebe.org.br/wp-content/uploads/John-Bowlby-Attachment-Second-Edition-Attachment-and-Loss-Series-Vol-1-1983.pdf>

Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss, vol. II: Separation*. Basic Books. Haettu osoitteesta: <http://www.abebe.org.br/wp-content/uploads/John-Bowlby-Separation-Anxiety-And-Anger-Attachment-and-Loss-Vol-2-1976.pdf>

Bredikyte, M. (2011). *The zones of proximal development in children's play*. Oulu: University of Oulu. Haettu osoitteesta: <http://herkules.oulu.fi/isbn9789514296147/isbn9789514296147.pdf>.

Broberg, A., Almqvist, K. & Tjus, T. (2005). *Kliininen lapsipsykologia*. Helsinki: Edita Prima Oy.

Brockman, H. (2015). *Ensimmäinen hymy hurmaa*. Haettu osoitteesta: <http://www.vau.fi/Meilla-on-lapsi/Kasvu-ja-kehitys/Lapsi-0-1-v/Ensimmäinen-hymy-hurmaa/>

Cillessen, A. H. N. & Bellmore, A. D. 2004. Social skills and interpersonal perception in early and middle childhood. Teoksessa P. K. Smith & C. H. Hart (toim.) *Blackwell Handbook of Childhood Social Development*. Oxford, UK: Blackwell Publishing, 3–20.

Cole, M. & Cole, S.R. & Lightfoot, C. (2005). *The development of children*. New York : Worth Publishers.

Hakkarainen, P. (2001). Leikki ja kehitys. Karila, K., Kinos, J. & Virtanen, J. Teoksessa *Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia*. (s. 184- 203). Juva: PS-kustannus.

- Hautamäki, A. (2001). Kiintymyssuhdeteoria – teoria yksilön kiin(nit)tymisestä tärkeisiin toisiin ihmisiin, kiintymyssuhteen katkoksista ja merkityksestä kehitykselle. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.). *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen*. (s. 13-66). Vantaa: WSOY.
- Heikka, J. Hujala, E. & Turja, L. (2009). *Arvioinnista opiksi. Havainnointi, arviointi ja suunnittelu varhaispedagogiikassa*. Vantaa: Printel Oy.
- Heikura-Pulkkinen, U. & Kujanpää, S. (2006). *Sosiaaliset kuvatarinat*. Jyväskylä: Haukarrannan koulu.
- Helkama, K., Myllyniemi, R., Liebkind, K., Ruusu vuori, J., Lönnqvist, J-E., Hankonen, N., Mähönen, T. A., Jasisnskaja-Lahti, I. & Lipponen, J. (2015). *Johdatus sosiaalipsykologiaan*. Helsinki: Edita.
- Hännikäinen, M. & Rasku-Puttonen, H. (2001). Piaget'n ja Vygotskin merkitys varhaiskasvatuksessa. Karila, K., Kinos, J. & Virtanen, J. Teoksessa *Varhaiskasvatuksen teoriasuunnauksia*. (s.158-183). Juva: PS-kustannus.
- Ikonen, M. (2006). Lasten vuorovaikutus ja leikki yhteisöllisyyden rakentajana. Karila, K., Alasuutari M., Hännikäinen M., Nummenmaa A.R. & Rasku-Puttonen, H. (toim.), Teoksessa *Kasvatusvuorovaikutus*. (s. 149-165). Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kauppila, R. (2005). *Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot: vuorovaikutusopas opettajille ja opiskelijoille*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2002). *Hyvä itsetunto*. WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2012). *Pienen lapsen sosiaalisuus*. Helsinki: WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2010). *Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot*. Helsinki: WSOY.
- Lehtinen, A-R. (2000). *Lasten kesken. Lapset toimijoina päiväkodissa*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä: Sophi.
- Lummelahti, L. (2004). Tavoitteena vahva itsetunto. Pihlaja, P. & Viitala, R. Teoksessa *Eri-tyiskasvatus varhaislapsuudessa*. (s. 34-41). Juva: WSOY.
- Lyytinen, P., Korhonen, M. & Lyytinen, H. (toim.). (1997). *Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan*. Porvoo: WSOY.

Lyytinen, P. & Lautamo, T. (2003). Leikki. Teoksessa Siiskonen, T., Aro T., Ahonen, T. & Ketonen, R. (toim.). *Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa*. (s. 199-219). Juva: PS-kustannus.

Mannerheimin lastensuojeluliitto. (n.d.) *Lapsi oppii sosiaalisia taitoja*. Haettu osoitteesta: http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/1_2-vuotias/sosiaali-set_taidot/

Mannerheimin lastensuojeluliitto. (n.d.) *Sosiaalisten taitojen kehitys*. Haettu osoitteesta: http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/2_3-vuotias/sosiaali-set_taidot/

Mannerheimin lastensuojeluliitto. (n.d.) *Lapsen ja vanhemman varhainen vuorovaikutus*. Haettu osoitteesta: http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/vanhemmuus_ja_kasvatus/lapsen_ja_vanhemman_varhainen_vu/

Mannerheimin lastensuojeluliitto. (n.d.) *Lapsen vuorovaikutustaidot kehittyvät ja muuttuvat*. Haettu osoitteesta: http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/0_1-vuotias/sosiaalinen_kehitys/

Mattila, J. (2014). *Herkkyyks ja sosiaaliset pelot*. Helsinki: Kirjapaja.

Mattila, K-P. (2011). *Lapsen vahvistava kohtaaminen*. Juva: PS-kustannus.

Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. (2009). *Ihmisen psykologinen kehitys*. Jyväskylä: WSOY.

Nyman, S., Nántö, L. & Sandroos, A. (2000). Kiintymysmallien kehitys Patricia Crittendenin mukaan. Teoksessa Kuusinen, K-L. (toim.) *Kognitiivinen psykoterapia ja kiintymyssuhdeterapia*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston täydennyskoulutuskeskus.

Pellegrini, A.D. (2009). *The role of play in human development*. New York: Oxford university press.

Pulkkinen, L. (2002). *Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys*. Jyväskylä: PS-kustannus.

- Ruoppila, I. (2003). Johdanto. Lyytinen, P., Korkiakangas, M. & Lyytinen, H (Toim.), Teoksessa *Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan.* (s. 30-39). Porvoo: WSOY.
- Rusanen, E. (2011). *Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys.* Porvoo: Finn Lectura.
- Salmivalli, C. (2005). *Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys.* Keuruu: PS-kustannus.
- Sinkkonen, J. & Kalland, M. (2001). Johdanto: Ihminen tarvitsee toisten läheisyyttä. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.). *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen.* (s. 7-12). Vantaa: WSOY.
- Sinkkonen, J. (2004). Kiintymyssuhdeteoria–tutkimuslöydöksistä käytännön sovelluksiin. *Duodecim*, 120(15), 1866-1873. doi: 94437 094.437
- Tirkkonen, T. (2015). *Early attachment, mental well-being and development of finnish children at preschool age. Twinship – risk or opportunity?.* Oulu: University of Oulu. Haettu osoitteesta: <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789526209845.pdf>
- Tuomela, R. & Mäkelä, P. (2011). Sosiaalinen toiminta. Teoksessa Kotiranta, T., Niemi, P. & Haaki R. (toim.). *Sosiaalisen toiminnan perusta.* (s. 87-112). Helsinki: Gaudeamus.
- Varhaiskasvatussuunnitelmat perusteet (2016). Haettu osoitteesta: http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf
- Viittala, K. (2006). *Lasten yhteinen varhaiskasvatus.* Tampere: Juvenes Print.
- Viitala, R. (2004). Ideologisia ja pedagogisia lähtökohtia erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa toimittaessa. Pihlaja, P. & Viitala, R. Teoksessa *Eryityiskasvatus varhaislapsuudessa.* (s. 131-152). Juva: WSOY.
- Vilkkö-Riihelä A. & Laine V. (2005). *Mielen maailma, kehityspsykologia.* Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Wahlberg, K-E. (2004). Perhe ja vuorovaikutusnäkökulma lapsen käyttäytymiseen. Pihlaja, P. & Viitala, R. Teoksessa *Eryityiskasvatus varhaislapsuudessa.* (s. 79-96). Juva: WSOY.

Wahlman-Neuvonen, K. & Hannonen, R. (2015). Vuorovaikutuksella on väliä – lapsen kognitiivisen kehityksen näkökulmia. Mankinen, K., Jokinen, I., Lintu, E. & Schulman, M. Teoksessa *Pikkulapsesta koululaiseksi. Psykodynaaminen näkökulma tunne-elämä ja ihmisten suhteiden kehitykseen*. (s. 25-46). Tampere: Tammerprint.